

Univerzita Karlova v Praze
Právnická fakulta

Alena Svobodová

SPECIFIKA VÝSLECHU DĚTÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: doc. JUDr. Zdeněk Konrád, CSc.

Katedra: Katedra trestního práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 3. 6. 2010

7.6.2010

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně za použití zdrojů a literatury v ní uvedených.

V Praze 7. 6. 2010

Alena Svobodová

Alena Svobodová

Poděkování

Děkuji doc. JUDr. Zdeňku Konrádovi, CSc., vedoucímu mé diplomové práce, za cenné připomínky a účinnou pomoc při zpracování.

V Praze 7. 6. 2010

Alena Svobodová

Alena Svobodová

OBSAH

ÚVOD	5
I. ZÁKLADNÍ POJMY A OBECNÁ CHARAKTERISTIKA VÝSLECHU	6
1.1. Základní pojmy	6
1.2. Obecná charakteristika výslechu	8
1.2.1. Konstrukce výslechu	8
1.2.2. Druhy výslechu	10
1.2.3. Příprava výslechu	10
1.2.4. Dokumentace výslechu	12
II. VÝVOJ DĚTSKÉ PSYCHIKY A JEJÍ ZVLÁŠTNOSTI.....	14
2.1. Obecné otázky vývoje dětské psychiky	14
2.2. Zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií	18
III. VÝSLECH DĚTÍ	21
3.1. Specifika přípravy výslechu dětí	23
3.1.1. Vyslýcháný	23
3.1.2. Vyslýchající	24
3.1.3. Přibraná osoba	25
3.1.4. Přítomnost rodiče u výslechu dítěte	28
3.1.5. Výslechové prostředí	29
3.2. Průběh výslechu dítěte.....	30
3.2.1. Předvolání, předvedení k výslechu, vyrozumění rodičů	30
3.2.2. Navazování kontaktu	31
3.2.3. Poučení	33
3.2.4. Průběh výslechu	36
3.2.5. Výslech pomocí demonstračních pomůcek	41
3.2.6. Specifika výslechu vzhledem k okolnostem, ke kterým je dítě vyslýcháno	44
3.2.7. Chyby vyslýchajícího v průběhu výslechu	49
3.2.8. Ukončení výslechu	50
3.3. Opakování výslechu.....	52
3.4. Hodnocení výpovědi.....	55
ZÁVĚR	57
SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK	59
SEZNAM PRAMENŮ.....	59
Specificity of interrogation of children (abstrakt)	64
Klíčová slova	66

ÚVOD

V dnešní době jsou ve vyšší míře než dříve uznávána a především zajišťována dětská práva. Větší pozornost je přitom této problematice věnována nejen na úrovni odborné, ale též laické veřejnosti, jež se o různých kauzách, a to ať už se jedná o případy poškozených dětí či dětí podílejících se na páchání trestné činnosti, dozvídá především prostřednictvím médií. S ohledem na tuto skutečnost tak dnes již existují různorodé organizace pomáhající dětem s rozličnými problémy a starostmi, zvyšují se nároky na osoby pracujícími s dětmi apod. Obecně lze říci, že trendem dnešní doby je zajistit dětem bezpečné a bezstarostné dětství. Stále se však ale setkáváme s případy týrání, zanedbávání, sexuálního zneužívání a s případy, kdy se dítě stává obětí šikany svých vrstevníků. Na druhé straně se snižuje věk dětských pachatelů a stupňuje se násilí těchto činů, což vede k diskuzím o snižování trestní odpovědnosti. Děti se pak stávají součástí trestního řízení, světa, ve kterém by se měli pohybovat pouze dospělí.

Každodenně se pohybuji ve světě dětí (minimálně těch svých), je proto zcela pochopitelné, že mne výše uvedené otázky velmi zajímají. I proto mě velice zaujala možnost, kterou nabízí téma této práce „specifika výslechu dětí“, a to více proniknout do tohoto světa a získat nové informace o způsobech komunikace s dětmi, kterým bylo ublíženo nebo které sami provedly něco, co přesahuje hranice dětské hry. Z vlastní zkušenosti vím, jak je někdy těžké s dětmi komunikovat, pochopit jejich myšlenky a důvody, které je vedou k pro dospělého nepochopitelným nápadům. A jak je často obtížné „usadit“ je v realitě a přimět je, aby udělaly to, co se po nich právě požaduje a způsobem, jakým se to požaduje.

Cílem této diplomové práce je vymezení základních pojmů, které jsou pro pochopení této problematiky nezbytné, vymezení specifik výslechu dětí a rozebrání nezbytných kroků vyšetřovacího k tomu, aby výslech dítěte mohl být proveden jen jednou, a to tak, aby dítě nebylo sekundárně viktimizováno průběhem trestního řízení. Neboť se domnívám, že dětem, kterým bylo ublíženo trestným činem, by měla být podána účinná pomocná ruka a mnohdy je to právě vyšetřovatel, který s poškozeným dítětem přijde do styku jako první a jeho pochybení mohou mít pro dítě katastrofální následky. Pokud je dítě v pozici pachatele, nesmí být opomenuta výchovná role výslechu a tedy i vyšetřovatele, protože pokud dítěti nebude dostatečně zdůrazněno a vysvětleno jeho pochybení a odpovědnost, je otázkou, zda se jednou stane zodpovědným dospělým.

Práce je zpracována k právnímu stavu ke květnu 2010.

I. ZÁKLADNÍ POJMY A OBECNÁ CHARAKTERISTIKA VÝSLECHU

1.1. Základní pojmy

Pojem *výslech kriminalistika* vymezuje jako kriminalistickou metodu, kterou se na základě zákona získávají formou výpovědi kriminalisticky a právně významné informace z paměťových stop obsažených ve vědomí vyslychaných osob, za přísného dodržení zákonem daných práv a povinností vyslychaného i vyslychajícího¹. Z hlediska forenzní psychologie jde o specifickou formu sociálního styku. Forenzní psychologie zde vystupuje jako podpůrná disciplína, která poznává a rozvíjí psychologickou stránku výslechu a vnímá vyslychaného nejen jako nositele aktuální sociální role (podezřelý, obviněný, svědek), ale i jako člověka s problémem². Zákon č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní řád“ nebo „TrŘ“) tento pojem nijak nedefinuje, upravuje pouze jednotlivé formy výslechu dle procesního postavení vyslychané osoby.

Cílem výslechu je získání úplné a věrohodné výpovědi v zájmu zjištění skutkového stavu věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti.

Výpovědi se rozumí sdělení vyslychané osoby učiněné v průběhu výslechu a zadokumentované podle příslušných právních předpisů. Předmětem výpovědi mohou být všechny skutečnosti související s trestným činem nebo jinou kriminalisticky relevantní událostí. Obsah výpovědi získané v průběhu trestního řízení výslechem může být jednak důkazem a jednak informací nedůkazního charakteru.

Vysvětlení je z hlediska trestně procesního zvláštním druhem výpovědi, za které se považuje sdělení osoby, vyzvané na základě zákona oprávněným orgánem, aby z důvodů uváděných zákonem podala před zahájením trestního stíhání potřebné ústní vysvětlení, zadokumentované formou úředního záznamu (§ 158 odst. 5 TrŘ), nebo formou protokolu o podání vysvětlení (§ 61 odst. 1 zákona č.273/2008 o Policii České republiky – dále jen „zákon o Policii ČR“).³

¹ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 327

² SPURNÝ, J. Psychologie výslechu 1. vydání. Praha: Portál, 2003, str. 13 - 14

³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 328

Jednotný názor na to, které období života člověka spadá pod pojem **dítě** nelze nalézt. Definice tohoto pojmu se liší v závislosti na pramenu, z kterého čerpáme např.: podle Úmluvy o právech dítěte přijaté dne 20. 11. 1989 v New Yorku se dítětem rozumí osoba mladší osmnácti let, pokud nedosáhla zletilosti dříve (nabití zletilosti manželstvím § 8 odst. 2 zákona č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku ve znění pozdějších předpisů). Podle zákona č. 94/1963 Sb. o rodině (dále jen „zákon o rodině“), jsou za děti považovány pouze osoby mladší 15 let. Pojem **osoba mladší než 15 let** je také používán v oblasti trestněprávní, převážně v kriminologii a praxi. Vyjadřuje časové období, ve kterém fyzická osoba, která před dovršením 15 let spáchala čin jinak trestný, je beztrestná. V trestním řízení tohoto pojmu užíváme k označení kategorie osob podléhajících zvláštnímu režimu při výslechu svědka (§ 102 TrŘ), jinak trestní řád tuto kategorii osob označuje jako „osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné“ (§11 odst. 1, písm. d) TrŘ). V zákoně č. 40/2009 Sb. trestní zákoník ve znění pozdějších předpisů (dále jen „trestní zákoník“ nebo „TrZ“) jej nalezneme v některých skutkových podstatách (např. ve skutkové podstatě trestného činu pohlavního zneužívání podle § 187 TrZ), kdy je tímto pojmem označována skupina osob, která požívá zvýšené trestně právní ochrany⁴. Vzhledem k rozdílnosti definic tohoto pojmu, bude pro tuto práci dítětem myšlena osoba mladší patnácti let. K tomuto věku se v naší republice váže mnoho podstatných změn v životě člověka, dítě se dosažením 15 roku věku stává trestně odpovědným, končí základní povinnou školní docházku a volí si, zpravidla pomocí dalšího stupně vzdělání, směr svého budoucího života, nestává se sice ještě plnohodnotným dospělým, ale získává větší zodpovědnost a proto podle mého názoru přestává být dítětem.

Pojem **týraného dítěte** nejlépe vystihuje **syndrom týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte**, jelikož se snaží vystihnout všechny složky zneužívání dítěte. V současné odborné literatuře je definován na základě doporučení zdravotní komise Rady Evropy z roku 1992 a je uváděn pod zkratkou CAN (Child Abuse and Neglect syndrome)⁵. Chápeme pod ním tělesné, duševní či sexuální postižení dítěte, jež je výsledkem (nenáhodného) zásahu či zacházení s dítětem. Poslední postižení – sexuální – se vyděluje jako samostatný syndrom, označovaný CSA (Child Sexual Abused syndrome), definovaný jako každý akt vůči dítěti vázaný na jakoukoliv sexuální aktivitu. Pod pojmem zanedbávání dítěte

⁴ CHMELÍK, J., Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. Praha: MV ČR, 1998, str. 4 - 5

⁵ VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. Násilí v rodině. Praha: Karolinum, 1995, str. 33

se chápe pasivní přístup k dítěti, vyúsťující v nerespektování jeho aktuálních potřeb, promítající se do jeho opožďování tělesného, psychického a emocionálního, který je vydělován pojmem tzv. selhání ve vývoji, v prospívání dítěte (FTT – Failure to Thrive)⁶.

V literatuře se můžeme setkat ještě s pojmem **pohlavní týrání dětí**, kterým se rozumí nepatřičné vystavení dítěte pohlavnímu kontaktu, činnosti či chování. Zahnuje jakékoliv pohlavní dotýkání, styk či vykořisťování kýmkoliv, komu bylo dítě svěřeno do péče, nebo kýmkoliv, kdo dítě zneužívá. Pohlavní týrání lze dělit na bezdotykové nebo dotykové. Za bezdotykové lze označit setkání s exhibicionistou, pasivní účast na sexuálních aktivitách jiných, předvádění pornografických záběrů dítěti apod. Kontaktní pohlavní týrání zahrnuje zpravidla jakýkoliv pohlavní kontakt s dítětem včetně osahávání pohlavních orgánů dítěte⁷.

1.2. Obecná charakteristika výsledku

1.2.1. Konstrukce výsledku

Výslech je složitý proces a jeho konstrukce tudíž nemůže být libovolná. Rámcově je určena trestně procesním zákonem, a to ustanovením § 90 a §98 TrŘ, pokud jde o předvolání, § 91 a § 101, pokud jde o zjišťování totožnosti, vztahu k věci, seznámení s předmětem výsledku a poučení o právech a povinnostech a § 92 a § 101 odst. 2 a 3, kde se hovoří jednak o souvislé výpovědi, tedy o monologu a kladení otázek, tedy dialogu. Z těchto ustanovení vychází také kriminalistická taktika, která doporučuje tři stadia výsledku, a to v následujícím pořadí:

- a) úvodní stadium,
- b) monolog (souvislé líčení předmětného děje – vyprávění), a
- c) dialog (kladení otázek a odpovídání na ně)⁸.

Ad a) Úvodní stadium

Cílem prvního stadia výsledku je splnění procesních formalit či náležitostí výsledku a seznámení se s vyslychaným (způsob a forma předvolání, ověření totožnosti vyslychané osoby, poučení o právech a povinnostech podle jejího procesního postavení, včetně vysvětlení významu její výpovědi, řešení otázek spojených s utajením totožnosti svědka, seznámení s předmětem výsledku). Toto stadium výsledku umožňuje vyslychajícímu dotvořit si úsudek o

⁶ MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum, 1995, str. 13

⁷ CHMELÍK, J. a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita 1. vydání. Praha: Portál, 2003, str. 16

⁸ NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 16

osobě a osobnosti vyslychaného, zjistit jeho postoj k předmětné věci a samotnému faktu výslechu, doplnit si informace o vztazích mezi vyslychaným a dalšími zainteresovanými osobami, adaptovat se na podmínky nezvyklého výslechového prostředí (např. nemocnice atp.), formovat psychologický kontakt s vyslychaným⁹.

Ad b) **Monolog**

Toto stadium výslechu začíná okamžikem, kdy po poučení a seznámení vyslychaného s předmětem výslechu je tento vyzván, aby uvedl, co je mu o předmětné věci známo, a následně je mu ponechán prostor, aby o předmětné věci hovořil. Jde tedy o volnou spontánní a nepřerušovanou výpověď vyslychaného k předmětnému ději. V tomto stadiu výslechu se nedoporučuje vyslychanou osobu zbytečně přerušovat, pokud zjevně neodbočuje od tématu, popřípadě má-li určitý děj, o němž spontánně vypovídá, upřesnit. Zásadní význam zde má taktický postup analýza výpovědi v průběhu výslechu, která umožňuje vyslychajícímu zejména zjistit a podchytit rozpory ve výpovědi a mezi výpovědí a dosud shromážděnými důkazy a informacemi nedůkazního charakteru, zjistit neúplnost výpovědi, učinit závěr, že vyslychaný chce popř. nechce podat objektivní výpověď, zvolit adekvátní taktické postupy pro další stadium výslechu za účelem získání úplné a věrohodné výpovědi.

Protokolace této části výslechu se provádí buď po určitých částech nebo si vyslychající činí poznámky a zápis provede až po skončení výpovědi¹⁰.

Ad c) **Dialog**

Dialog následuje po ukončení monologické části výslechu v případě, že tato část výslechu není postačující a je nutno ji upřesnit či doplnit. Tato fáze výslechu spočívá v kladení otázek vyslychajícím vyslychanému a v odpovídání na ně. Pomocí pokládaných doplňujících otázek se spontánní výpověď doplňuje, upřesňuje, konkretizuje, detailizuje a prověřuje. Do popředí zde vystupuje aktivní úloha vyslychajícího, který se kladením otázek, jakož i předkládáním důkazů účastní na formování výpovědi vyslychaného. Vyslychané osobě

---

⁹ NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 16 a MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminální taktika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 330 - 331

¹⁰ NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 17 a MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminální taktika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 331 - 332

nesmí být pokládány otázky kápiciozní (úskočné) nebo sugestivní. Pokud je výslech aplikován ve formě procesního úkonu, je třeba otázky i odpovědi zaznamenat v protokolu¹¹.

1.2.2. Druhy výslechu

V literatuře můžeme najít několik dělení výslechu podle různých hledisek. Dělení podle procesního postavení vyslýchaného na vysvětlení (§ 61 zákona o Policii ČR, § 158 odst. 3 TrŘ), výslech svědka (§ 97 – 104 TrŘ), výslech svědka – poškozeného (§ 43 a 47 TrŘ), výslech utajeného svědka (§ 55 odst. 2 TrŘ), výslech znalce (§ 108 TrŘ), výslech podezřelé zadržené osoby (§ 76 odst. 5 TrŘ), výslech obviněného (§ 90 – 95 TrŘ) a výslech obžalovaného (§ 207 – 208 TrŘ) je přínosné, jelikož umožňuje si uvědomit různé nároky na vedení výslechu těchto vyslýchaných. Stejně tak smysluplné je dělení podle fyzického a psychického stavu vyslýchaného (výslech dítěte, mladistvého, osoby staré, nemocné, zraněné, umírající nebo psychicky defektní, popř. těhotné ženy), na což ostatně upozorňuje i literatura, ve které můžeme najít specifika výpovědi právě v závislosti na fyzickém a psychickém stavu vyslýchaného. Další používaná kritéria pro dělení jsou uváděna např. podle trestní minulosti vyslýchaného, podle vztahu ke stádiím trestního řízení, podle formy apod. Němec¹² ve své publikaci používá i dělení podle věrohodnosti vyslýchaného, toto dělení mi však nepřipadá nejvhodnější, neboť cílem výslechu je získat pravdivý popis skutečností, pro který nemusí být věrohodnost vyslýchaného směrodatná. To, že vyslýchaný je věrohodný podle společenského měřítká (např. lékař, profesor, policista apod.) ještě automaticky neznamená, že jeho výpověď bude pravdivá. A naopak nemůžeme říct, že člověk pro společnost nevěrohodný (bezdomovec, prostitutka a nutno dodat, že v minulosti se za nevěrohodné považovaly i děti) nebude nikdy vypovídat pravdu. Vhodnější vzhledem k cíli výslechu se mi proto jeví hledisko pravdivosti a nikoliv věrohodnosti.

1.2.3. Příprava výslechu

K řádnému provedení výslechu, tak aby vedl ke zjištění skutkového stavu v dané věci, o němž nejsou důvodné pochybnosti, je zcela nezbytná pečlivá příprava. V rámci přípravy odlišujeme dvě její části, konkrétně:

---

¹¹ NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 17 a MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 332

¹²NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 17 - 27

a) **přípravu věcnou či obsahovou**, která zahrnuje:

- analýzu dosud shromážděných důkazů, jejímž účelem je seznámení se s dosud získanými materiály s ohledem na připravovaný výslech. Jedná se zejména o zjištění faktů vztahujících se k vyšetřovanému skutku, dále faktů svědčících o vině či nevině obviněného, ke zjištění rozporů, k vyvození okolností, které je třeba objasnit, o stanovení jednotlivých prostředků, jimiž budou výše uvedená fakta zjištěna, sestavení souboru otázek k výslechu a zhodnocení připravenosti vyslychajícího vést takový výslech;
- analýzu osoby a osobnosti vyslychaného před výslechem, která má zajistit poznání všech okolností působících na formování osobnosti vyslychaného, k poznání jeho založení, svéráznosti, duševních i fyzických schopností a vlastností, včetně úchylek v chování, z nichž je třeba identifikovat především ty, které by mohly ovlivnit jednání vyslychaného při výslechu. Z těchto okolností je pak možné usuzovat, jak se vyslychaný při výslechu bude chovat. K takovému chování musí být pak vyslychajícím zvolen adekvátní postup. Nepokládá se za správné spokojit se před výslechem s pouhým úsudkem o osobě na základě její fyziognomie, oblečení a momentálního chování, přestože i tyto jevy mohou mít významnou taktickou hodnotu. Pouhý povrchní úsudek o vyslychané osobě může vést v průběhu výslechu k závažným chybám;
- analýzu znalostí, schopností a psychického stavu vyslychajícího, která mu napomáhá zejména: poznat momentální stav své psychiky, dovedností, znalostí a schopností; uvědomit si momentální negativní vlivy působící na jeho psychiku, snižující např. schopnost adekvátních reakcí při řešení konfliktních situací; najít a uvědomit si subjektivní příčiny negativních vlivů; a odstranit ještě před výslechem subjektivní nedostatky, tak, aby byl schopen odpovědně vést výslech.¹³

Na základě těchto poznatků si vyslychající vytváří podmínky k provedení výslechu, modeluje pravděpodobný průběh výslechu a rozhoduje se o:

- formě výslechu podle procesního postavení vyslychané osoby,
- určení předmětu a cíle výslechu,

---

¹³ NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 27-28 a MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 328-329

- zařazení výsledku do procesu vyšetřování trestného činu,
- určení místa a času výsledku,
- způsobu zajištění přítomnosti vyslychané osoby,
- způsobu utajení totožnosti svědka ve smyslu § 55 odst. 2 TrŘ,
- možných a nutných účastníků výsledku,
- volbě předpokládaných taktických postupů vedení výsledku,
- určení prostředků dokumentace výpovědi a jejich použití.

Dalším významným momentem přípravy výsledku je vypracování tzv. plánu výsledku. Zda má tento plán písemnou formu či nikoliv záleží na složitosti jednotlivého případu a dalších okolnostech. Zpravidla při složitém výsledku se vyslychající neobejde bez písemného plánu určujícího alespoň nejzákladnější a nejdůležitější momenty výsledku, stejně jako bez seznamu důkazů, které hodlá v určité situaci vyslychanému předložit.¹⁴

b) přípravu organizační a materiální, která vychází z výsledků předcházející části přípravy a zahrnuje:

- volbu výsledkového prostředí, a to prostředí vnějšího a vnitřního. Vnější výsledkové prostředí je místo, kde se výslech koná (kancelář vyšetřovatele, zvláštní výsledková místnost, nemocnice, pracoviště vyslychaného atd.). Vnitřním výsledkovým prostředím rozumíme jeho vnitřní klima, které je vytvářeno a ovlivňováno souhrnem různých faktorů (zařízení místnosti, osvětlení, poloha míst pro vyslychajícího, zapisovatele, vyslychaného a jiné osoby, estetické a kulturní doplňky, odstranění rušivých vnějších vlivů atd.).
- volbu a přípravu potřebných technických prostředků, a
- organizační zajištění výsledku.¹⁵

1.2.4. Dokumentace výsledku

Dokumentace výsledku je nejdůležitějším prostředkem k objektivnímu a trvalému zachycení informací důležitých a nezbytných pro jednotlivá stadia trestního řízení. Na dokumentaci výsledku jsou kladeny mimořádné nároky, neboť je důležitým podkladem nejen pro další činnost policejního orgánu, ale i státního zástupce a hlavně pak soudu a musí tedy

¹⁴ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 329-330

¹⁵ PROTIVINSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. Taktika výsledku v přípravném řízení trestním. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987, str. 31-32 a NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výsledkové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 31

objektivně zachytit vše, co vyslýchaný skutečně k předmětu výslechu vypověděl, přičemž nesmí dojít k žádnému způsobu zkreslení. Musí plně respektovat ustanovení § 2 odst. 5 TrŘ, podle něhož má vyslychající povinnost zjišťovat všechny okolnosti svědčící proti i ve prospěch obviněného.

Obligaturní formou dokumentace průběhu a výsledků výslechu je protokol. K doplnění protokolu je možno použít magnetofonový záznam nebo videozáznam. Obecné náležitosti protokolu uvádí trestní řád v ustanovení § 55 a následujících, jež jsou potom s ohledem na postavení vyslýchaného v trestním řízení modifikována ustanovením § 90 – 95 u obviněného a § 97 – 104 u svědka.

Dokumentace pořizovaná o výslechu musí obsahovat zejména následující skutečnosti:

- název orgánu činného v trestním řízení a číslo spisu,
- identifikační údaje vyslychané osoby (v případě, že by svědkovi nebo osobě jemu blízké hrozila v souvislosti s podáním svědectví újma na zdraví nebo jiné vážné nebezpečí, se osobní údaje takové osoby do protokolu nezapisují, ale vedou se odděleně od spisu),
- poučení vyslychaného podle jeho procesního postavení,
- verifikace skutečnosti, že vyslychaný porozuměl poučení (odkaz na skutečnost, že chce vypovídat) a předmětu výslechu,
- stručný a výstižný obsah volné výpovědi vyslychaného, bez stylistických a literárních úprav prováděných vyslychajícím,
- doslovné formulace otázek a odpovědí na ně,
- verifikace skutečností, že vyslychaná osoba měla možnost seznámit se s obsahem protokolu a zda měla k jeho obsahu výhrady, či návrhy na doplnění a změny,
- čas započetí a ukončení výslechu,
- podpisové doložky všech přítomných osob.¹⁶

---

¹⁶ NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003, str. 36-37 a MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminálnístika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 337

II. VÝVOJ DĚTSKÉ PSYCHIKY A JEJÍ ZVLÁŠTNOSTI

2.1. Obecné otázky vývoje dětské psychiky

Mláďí je ve vývoji člověka obdobím nejpronikavějších změn v celém lidském životě, obdobím největšího sbírání poznatků, postřehů a vědomostí různého typu. Obtížnost výslechu osob této věkové kategorie se vyznačuje řadou specifických zvláštností podmíněných rozdílným vývojem psychiky na jednotlivých stupních vývoje a dále řadou individuálních zvláštností v jednotlivých složkách psychiky, např. v poznávacích procesech, v citovém životě, v zájmech, schopnostech apod. Na vývoj psychiky dítěte mají vliv hlavně zděděné dispozice, výchova a prostředí, v němž dítě žije.¹⁷

Je mimořádně důležité všimnout si v každém individuálním případě věku, duševní, tělesné a sociální úrovně dítěte a dalších problémů, ke kterým podle J. Matyáška, J. Soukupa, B. Bárty,¹⁸ M. Kacafírkové,¹⁹ L. Čírtkové²⁰ a J. Chmelíka²¹ patří:

a) odlišná úroveň dětského vnímání

Vnímání je specifická poznávací činnost, která zahrnuje duševní děje, při nichž si za pomoci smyslových orgánů uvědomujeme různá data o sobě a o vnějším světě. Nejdůležitější roli ve vývoji vnímání hraje vnímání prostoru a času. Dítě poznává prostor postupně do té míry, jak jej ovládá. Odhad větších vzdáleností je proto zprvu velmi nepřesný. Při vnímání času se u menších dětí setkáváme se značnou přesností údajů o nevelkých časových intervalech. Avšak představy o velkých časových úsecích jsou velmi nepřesné a starší události často ztrácejí svou časovou lokalizaci úplně. Údaje o prostorových a časových jevech jsou pokládány za nejobtížnější údaje dětských svědků. Tento problém bude blíže rozveden u jednotlivých věkových kategorií.

¹⁷ MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. I. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 45 a KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 2001, č. 1, str. 7

¹⁸ MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. I. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 45 – 56 a SOUKUP, J. Sebeobvinění a nepravdivá doznání. I. vydání. Praha: Ústav kriminalistiky a právnické fakulty UK 1973, str. 101 - 103

¹⁹ KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 2001, č. 1, str. 7 -8

²⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 323 - 325

²¹ CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pomografie a mravnostní kriminalita. I. vydání. Praha: Portál 2003, str. 122 – 124 a CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 94

Dále se u dětí projevuje tendence snadno a rychle podléhat bezprostředním dojmům. To, co dospělý při vnímání okolí přejde či přehlédne, může snadno i na delší dobu upoutat pozornost dítěte. A naopak to, co dospělý pokládá za významné a zajímavé, může zůstat dítětem zcela nepovšimnuto. Podstata rozdílů mezi vnímáním dospělého a dítěte je v tom, že dospělí vnímají spíše podstatné okolnosti události, děti se naproti tomu soustřeďují na jednotlivosti z mimoděk vnímané události, které jsou právě ovlivněny jejich zájmy, zálibami a potřebami. Prožité události si pamatují spíše popisným, fotografickým způsobem, a proto mohou překvapit líčením detailů (např. při popisu osob nebo předmětů), které dospělému pozorovateli spíše uniknou.

Dalším problémem dětského vnímání je velká citová prosycenost mající vliv na subjektivnost údajů ve výpovědích.

b) svéráznost dětské paměti

Z vnímání se v průběhu vývoje vyčleňuje paměť, která se postupně mění ve volní proces, vyvíjející se dále na základě abstraktního myšlení. Pohled malého dítěte je zásadně upoután k přítomnosti. Z minulosti se vynořují jen jednotlivé nesouvisející body.

Příznačné pro dětskou paměť je její obrazný ráz. Často si děti zapamatují to, co se v paměti dospělých vůbec neuchovalo. Zvláště u mladších školních dětí převládá mechanická paměť nad logickou.

Přestože rozdíly mezi psychikou děvčat a chlapců mají přechodný ráz, je nutné upozornit na některé psychologické prvky odlišující se s ohledem na pohlaví. Chlapci výrazněji usilují o poznání objektivní skutečnosti, jejich paměť je dokonalejší v zapamatování si tvarů, lépe pozorují přírodní jevy, přesněji popisují předměty a technické jevy, solidní je i jejich schopnost popisu osob. V psychice děvčat hraje velkou úlohu emocionalita a intuice, což má vliv na větší subjektivizaci, která je navíc velmi silně ovlivněna sympatií či antipatií k tomu, čeho se výpověď týká. Disponují lepší pamětí pro slova a čísla a v období mezi 12 – 15 rokem mají výborný postřeh a paměť pro intimní události všedního dne. Vliv fantazie ve výpovědích v problematice sexuálních deliktů je větší než u chlapců.

Na dětskou paměť má velmi nepříznivý vliv délka doby, která uplynula od vnímání jevu do jeho reprodukce. Mezery v paměti jsou u dětí častěji než u dospělých nahrazovány a doplňovány obsahem toho, co slyšely vypravovat, co viděly z jiných situací, jakož i vlastní fantazií. Výpověď tak může být deformována dětskou fantazií, nebo přizpůsobena obsahu událostí, které si dítě vymyslelo, o kterých četlo, slyšelo vyprávět, nebo je vidělo ve filmu

apod.²² Je proto důležité, aby k výsledku nezletilce bylo přikročeno bezodkladně, co nejdříve. Včasnost v zahájení výslechu umožní využít čerstvost dojmů a zejména zamezit či omezit možnost ovlivnění nezletilce jeho vrstevníky nebo dospělými osobami. Druhou typickou krajností je, že se děti snaží zbavit zvědavého dotazování vyslychajícího co nejrychlejší odpovědí a to i na úkor pravdivosti vnímaného a zapamatovaného.

c) dětská obrazotvornost – fantazie

V myšlení dítěte často dochází k odklonu od skutečnosti, jelikož dítě ještě dostatečně nezná zákonitosti objektivní reality. Dítě si tak ve svém myšlení přetváří skutečnost tak, jak to odpovídá jeho chápání., nejčastěji např. zveličováním, vytvářením ostrých protikladů apod. Často se setkáváme se splýváním fantazie a skutečnosti až do té míry, že dítě není schopno rozlišit jedno od druhého a stává se tak samo obětí své vlastní fantazie. Toto je zcela typický jev pro děti předškolního věku, ale i školní děti vyplňují mezery ve vzpomínkách fantazií a konfabulacemi. Tuto tzv. dětskou lež nelze hodnotit podle morálních měřítek dospělých. Lež je nepravdivý výrok, jehož nepravdivosti si je člověk vědom a z níž má osobní prospěch nebo mu má pomoci z nesnází. Dítě, které doplňuje události svou fantazií si zpravidla neuvědomuje nepravdivost svých výroků. Pojem a podstatu lži začínají děti chápat přibližně až kolem šestého roku věku. Do šesti let se vžívají do svých zážitků tak dokonale, že ztrácí přehled, kde končí pravda a kde začíná výmysl.

Lež děti používají především v situaci, pokud se snaží uniknout nepříjemné skutečnosti a takto si pro sebe vytváří tuto situaci příznivější, nebo se pomocí lži snaží chránit sami sebe (např. je-li dítě utlačováno, nedůstojně omezováno), popřípadě uniknout potrestání (zvláště děti přísně trestané). Je možné se setkat i s účelovou lží, pokud dítě aktivně sleduje nějaký cíl (ať už přímým tvrzením, nebo zamlčováním pravdy). Dětská lež není vždy prostá a průhledná, dítě dokáže být velmi rafinované, dokáže líčit vymyšlené události do nejmenších detailů. Skutečné lháře dělá z dětí teprve výchova a prostředí. Proto zejména v případech, kdy dítě pochází z prostředí, kde je lež běžně bez jakéhokoliv odsouzení používána, bude takové chování dospělých napodobovat. Stejně negativně působí i obelhávání dítěte.

d) sugesce

Sugestibilita (ovlivnitelnost) je schopnost přijímat nekriticky, automaticky a bezděčně cizí názory za své a převádět je do vlastního chování a prožívání a mimo jiné je závislá i na

---

²² KACAFÍRKOVÁ, M. Postavení nezletilého poškozeného v trestním řízení. Právo a rodina, 2001, č.7, str.18

věku. V dětství je ovlivnitelnost vyšší a s přibývajícím věkem postupně ubývá. U mladších dětí velkou roli v jejich ovlivnitelnosti hraje také jejich nedostatečná slovní zásoba (tj. mnohým pojmům nerozumějí nebo jen mlhavě) a jejich fantazie. Sugestibilita se někdy značně zvětšuje vlivem puberty, což pravděpodobně souvisí s kolísáním v emoční sféře v tomto období. K jejímu zesílení dochází také, pokud se dítě ocitne v situaci, v níž se cítí bezradné (ukazuje se, že řízení před soudem bývá v tomto směru horší situací než průběh vyšetřování). Děti zpravidla velmi citlivě reagují na vyslychajícího, snaží se vycítit či odhadnout jeho očekávání a také jim vyhovět. Dítě pak uvádí to, co si myslí, že chce vyslychající slyšet. Vyslychající by tak měl při výslechu pečlivě formulovat své otázky tak, aby nenapovídaly či nenaznačovaly směr odpovědi a také tak, aby jim dítě bylo schopno porozumět.

Sugestivně působit na dítě mohou také rodiče, učitelé, kamarádi apod. Většina těchto osob zúčastněných na sugestivním ovlivňování si tohoto působení není vůbec vědoma. Vyslychající je pak během výslechu proti těmto vlivům většinou zcela bezmocný. Na skutečnost, že dítě bylo ovlivněno již před samotným výslechem, mohou vyslychajícího upozornit např. výrazy ve výpovědi dítěte, které by samo od sebe nemohlo použít, které neodpovídají jeho psychické úrovni a vyspělosti (např. používá-li dítě v průběhu výslechu sexuální či slangové výrazy); stejný způsob slovního vyjadřování (často doslovný) ke stejným problémům při výslechu více dětí (tzv. kolektivní sugesce, tj. určitý druh ztotožnění uskutečňující se pravděpodobně na základě sympatie); výpověď dítěte, která je při svém opakování stále podrobnější; výmysly dítěte mající často značné mezery, jelikož vzhledem k jeho myšlenkové nevyspělosti mnohdy nedokáže skutečnost chápat a vyjadřovat ji v různých vztazích a souvislostech.

V sugestivním působení u dětí je možné podle Soukupa²³ rozlišovat:

a) **sugesci našeptáváním, napovídáním (insinuací)**, pomocí které lze u dítěte mnohého dosáhnout, pokud našeptáváním nepravdivých okolností bude jeho paměť zmatena. Pokud např. dítě uvádí, že nebylo několik dnů mimo dům, a vyslychající se poté vyjádří: „Ale přemýšlej jen trochu, myslím, že jsi byl přece s otcem na procházce a potkali jste pana XY“, dá se předpokládat, že jestliže se předmětná věc skutečně na vycházkách stala, dítě se stane nejistým a posléze přisvědčí, že venku bylo a pana XY vidělo.

---

²³ SOUKUP, J. Sebeobvinění a nepravdivá doznání. 1. vydání. Praha: Ústav kriminalistiky a právnické fakulty UK 1973, str. 104 - 105

b) **sugesci skrytým volním nátlakem**, kdy jde o takové případy, při kterých dítě pod vlivem předstření určité skutečnosti může být vyslychajícím natolik ovlivněno, že se mu myšlenkově přizpůsobí a ani nezpozoruje, že předtím myslelo docela jinak.

c) **sugesci otevřeným volním nátlakem**, při které jsou úspěchy nejmenší, a která spočívá v zaujetí zřejmého odporu vyslychajícího vůči názoru dítěte a snaze tento názor přemoci. Např.: „To, co říkáš není pravda, musíš říci, že jsi byl s otcem venku a viděl jsi pana XY!“ V tomto případě se většinou projeví další významný rys dětské mentality, určitý projev negativismu. Pokud je dítěti něco nezakrytě volním tlakem vnucováno, může se uzavřít do odmítavého postoje, z něhož je pak skoro nemožné jej dostat.

Dalším významným momentem při výslechu dítěte v souvislosti s jeho sugestibilitou je podle Soukupa **zastrašování**. Jde o krajně nesprávný způsob, který může paměť dítěte v některých případech až ochromit a vytvořit stav rozpačitého mlčení. Dalšími reakcemi na zastrašování jsou např.: odpověď doplněná smyšlenkami, odpověď za každou cenu, úmyslně nepravdivá odpověď, přehánění, lhaní, případně též psychický otřes.

2.2. Zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií

Období dětství je dobou velkých změn, které ovlivňují psychický i fyzický vývoj dítěte. Z tohoto důvodu je toto období v literatuře dále děleno na jednotlivé kategorie. Dr. Václav Příhoda ve své publikaci *Ontogeneze lidské psychiky I*²⁴ rozděluje vývoj dětí následovně:

I. Rozvoj antenatální (prenatální)

II. První dětství, které dále dělí na období nemluvněte (do kterého zahrnuje natální období, tj. 0 až 10 dní, novorozenectví, tj. 10 až 60 dní a kojenečství, tj. 2 až 12 měsíců) a na věk batolete (mladšího, tj. 1 až 2 roky a staršího, tj. 2 až 3 roky)

III. Druhé dětství, které dále rozděluje na předškolní věk, tj. 3 až 6 let a prepubescence, tj. 6 až 11 let.

IV. Pubescence tj 11 až 15 let

Uvedené dělení je pro potřeby výslechu dětí, jenž je předmětem této práce, příliš široké. Kategorií ad I. se s ohledem na faktickou nemožnost výslechu nemusíme vůbec zabývat. U druhé kategorie vyvstává otázka, od kterého věku je dítě schopno podat výpověď tak, aby byla použitelná pro účely trestného řízení. Zákon zde žádnou věkovou hranici neurčuje. Jan

²⁴ PŘÍHODA, V. *Ontogeneze lidské psychiky I – vývoj člověka do 15 let*. 3. nezměněné vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1963, str. 14

Chmelík²⁵ se domnívá, tato věková hranice by neměla být nižší než 5 let a zároveň poukazuje na její závislost na schopnosti dítěte komunikovat a mluvit. V roce 1993 na 1. národní konferenci k problematice týraného, zanedbávaného a zneužívaného dítěte konané v Mostě americký pediatr Peter M. D. Adasek z Coloredow Springs předvedl dvojici loutek, kterou úspěšně používá při výslechu dětí ve věku kolem čtyř let. Bylo prokázáno, že pomocí těchto loutek lze s úspěchem vyslechnout i dítě dosud nemluvící nebo mentálně postižené.²⁶ Osobně jsem měla možnost shlédnout na semináři Metodiky vyšetřování jednotlivých trestných činů videozáznam výslechu čtyřletého chlapce, který pomocí loutek Jája a Pája (blíže je o nich pojednáno níže) předvedl, jakým způsobem jeho otec bil jeho několikaměsíčního bratra. Na základě výše uvedeného se proto domnívám, že je možné získat výpověď i dítěte mladšího pěti let. Vše ovšem záleží hlavně na psychickém vývoji dítěte, proto je nutné postupovat v každém jednotlivém případě individuálně a není tak možné stanovit přesnou věkovou hranici.

Pro účely výslechové praxe dětí je patrně nejvhodnější kategorizace dle M. Kacafírkové²⁷ a Konráda, Němce, Novotného²⁸, dle níž je u dětí rozlišován:

- 1) Předškolní věk (3 – 6 let)
- 2) Mladší školní věk (6 – 11 let)
- 3) Starší školní věk (11 – 15 let).

K těmto kategoriím lze uvést jednotlivá specifika vývoje dětí, se kterými by měl být vyslýchající obeznámen.

Předškolní věk je věkem hry a pohádek. Hlavním motivem činnosti je bezprostřední zájem, ten je ale velmi nestálý, což podmiňuje rychlý přechod od jedné činnosti ke druhé a s tím související zvláštnosti bezděčné pozornosti a bezděčného zapamatování. Zájem a soustředěnost velmi brzo odpadá, proto se doporučuje doba pro trvání výslechu dětí starších 5-ti let okolo 15 minut. U dětí mladších 5-ti let bude tato doba patrně ještě kratší, bude záležet na věku, vývoji a prostředí dítěte (např. zda již dítě navštěvuje předškolní zařízení, jaká je výchova v rodině a rodinné prostředí apod.). Děti v tomto období začínají chápat okolní realitu, uchovávat ji po určitou dobu v paměti a interpretovat to, co viděli. Událost nevnímají jako celek, ale všímají si jen jednotlivých elementů, nejsou ještě schopny postihnout příčinné

²⁵ CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 90

²⁶ CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál 2003, str. 122

²⁷ KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 2001, č. 1, str. 8

²⁸ KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 61

souvislosti. Rozumí osobám a věcem, nikoliv vztahům a složitějším dějům. Mezery ve vypravování doplňují zosobněním, fikcí i jinými prostředky. Z uvedeného důvodu proto takto doplněné vypravování nemůže přesně odrážet skutečnost. Novou situaci se snaží pochopit srovnáním se situacemi pro ně stejnými nebo podobnými. Předložení vzoru u nich může vyvolat vzpomínku na vlastní zážitek a jsou schopné o tomto zážitku souvisle vyprávět.

Prostorové vidění se již přibližuje dospělým, ale stále je třeba počítat s odchylkami způsobenými nedostatkem zkušeností. Současně je třeba si také uvědomit, že pozorují věci ze zorného úhlu minimálně o půl metru nižšího než dospělý.

Orientace v čase je u dětí v předškolním věku podstatně horší než v prostoru. Sice již pro ně existuje minulost, umožněná pamětí a budoucnost daná očekáváním, přesto ale základním znakem stále zůstává prezentismus.²⁹

Děti v tomto věku se, podle mé zkušenosti, dokáží orientovat v čase podle pravidelných událostí. Jejich den je tak rozdělen nejčastěji podle snídaně, oběda, večere a času ke spánku a pokud je určitá událost zaujala, jsou schopny ji do takto rozděleného dne zařadit. Při větším časovém odstupu je to pro ně ale velmi obtížné. Pokud má událost pro dítě výjimečný význam je schopno si ji uchovat a později i vybavit s překvapující detailností.

Mladší školní věk začíná nástupem do školy, přičemž se tímto okamžikem zásadním způsobem mění dosavadní způsob života dětí. Na děti jsou kladeny nároky na paměť, pozornost a soustředěnost. Musí zvládnout nové povinnosti, dbát určitého režimu a kázně a podřídit vlastní jednání volní kontrole. Rozvíjí se motorika, zrakové a sluchové vnímání a komunikační schopnosti. Vytvářejí se návyky záměrného vnímání a logické úvahy. Přesto však děti v tomto věku stále ještě nedokáží odlišit podstatné od nepodstatného a nedostatek životních zkušeností vyplňují fantazií, kterou vydávají za skutečnost. Domýšlí si různé podrobnosti, na nichž bezvýhradně trvají. Při vnímání prostorových vztahů mají sklon ke zveličování. Pozorují svět z vlastního hlediska, z vlastních potřeb, přání a zkušeností a všimají si tak podrobností, které dospělým unikají. Dokáží už vnímat celkový obraz událostí a uchovat si jej v paměti, prodlužuje se latentní doba mezi podnětem a reprodukcí, i když svědectví o minulé události je ještě mezerovité a deformované. Upevňuje se svědomí. Děti lnou k rodičům, důvěřují autoritám a zpravidla se s nimi dobře navazuje kontakt.³⁰

²⁹ KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychologické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 2001, č. 1, str. 8 - 9. KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 61 a PŘÍHODA, V. Ontogeneze lidské psychiky I - vývoj člověka do 15 let. 3. nezměněné vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1963, str. 205 - 247

³⁰ KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychologické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 2001, č. 1, str. 9.

Učí se rozpoznávat jednotlivé dny v týdnu, zpočátku opět pomocí pravidelných událostí, jakými jsou např. kroužky, osoby střídající se při vyzvedání ze školy apod. Ve druhé třídě jim již většinou nečiní problémy orientovat se v jednotlivých dnech týdne. O něco později se naučí i rozpoznávat jednotlivé měsíce.

Doporučená doba pro trvání výslechu této kategorie dětí se pohybuje v rozmezí od 15 min do 25 min. Zpravidla je doporučováno děti do 7 let vyslýchat maximálně 15 min, od 7 do 10 let 20min a od 10 do 11 let 25 min.

Starší školní věk je obdobím dovršení vývoje inteligence. Paměť se již neupírá jen na konkrétno, děti v tomto věku již chápou a jsou schopny si zapamatovat i abstraktní pojmy. Hluběji pronikají k podstatě věcí a odlišují podstatné od nepodstatného. Věci kolem sebe již nepřijímají jako dané, ale analyzují je a hodnotí. Zvyšuje se jejich sebevědomí, jsou však celkově nevyrovnané, nedůtklivé k připomínkám, nesebekritické. Snaží se napodobit dospělé, nechtějí již být považovány za děti. V tomto věku jsou děti zvláště náchylné k sugesci, a to zejména v otázkách, na které slyšely předtím vyslovit názory dospělých. Jsou ovlivňovány míněním skupiny (např. party, školní třídy či kamarády z navštěvovaných kroužků), ke které jsou vázány sounáležitostí a solidaritou. V citovém životě jsou prudcí, výbušní a mají tendenci vztahovat se do sebe. Začínají se osamostatňovat a volí si autority, často si vytvářejí svůj mravní ideál. Zdokonaluje se jejich orientace v prostoru a čase.³¹

Děti v tomto období mění často a rychle náladu, jsou negativní a nepřijímají již nekriticky autoritu dospělého. Dokáží si již vytvořit vlastní názor, na kterém si trvají a je velmi obtížné jim ho vyvrátit. Pro vedení výslechu těchto dětí je doporučována délka výslechu okolo 30 minut.

III. VÝSLECH DĚTÍ

Výslech dítěte je prováděn podle obecných ustanoveních o výslechu svědka (§ 97 - § 104) tak, že je nutné přizpůsobit výslech individuálním vlastnostem dítěte. Trestní řád dále zvláště upravuje postup pro výslech osob mladších než patnáct let o okolnostech, jejichž oživování v paměti by mohlo nepříznivě ovlivnit duševní a mravní vývoj takové osoby. Tento

---

KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 62 a PŘÍHODA, V. Ontogeneze lidské psychiky I – vývoj člověka do 15 let. 3. nezměněné vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1963, str. 298

³¹ KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 2001, č. 1, str. 9 - 10, KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 62

postup, který je předepsán pouze pro tyto případy a nikoliv pro každý výslech osoby mladší 15 let, je upraven § 102 TrŘ³² následovně:

(1) Je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než patnáct let o okolnostech, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, je třeba výslech provádět zvlášť šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat; k výslechu se přibere pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslýchané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Může-li to přispět k správnému provedení výslechu, mohou být přibráni i rodiče. Osoby, které byly takto přibrány, mohou navrhnout odložení úkonu na pozdější dobu a v průběhu provádění takového úkonu navrhnout jeho přerušování nebo ukončení, pokud by provedení úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslýchané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví.

(2) V dalším řízení má být taková osoba vyslechnuta znovu jen v nutných případech. V řízení před soudem je možno na podkladě rozhodnutí soudu provést důkaz přečtením protokolu i bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2 TrŘ. Osoba, která byla k výslechu přibrána, se podle potřeby vyslechne k správnosti a úplnosti zápisu, k způsobu, jímž byl výslech prováděn, jakož i k způsobu, jímž vyslýchaná osoba vypovídala.

Podle rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích – 2 To 107/1968 (č. 31/1968 Sb. rozh. tr.) se ustanovení § 102 odst. 2 trestního řádu vztahuje jen na výslech osoby, která je v době dalšího řízení stále ještě mladší patnácti let. Má-li tedy být v řízení před soudem proveden důkaz svědeckou výpovědí osoby, která byla vyslechnuta před dovršením patnáctého roku věku za dodržení podmínek § 102 odst. 1 trestního řádu, ale v době výslechu před soudem již patnáctý rok dovršila, nelze provést tento důkaz přečtením protokolu bez podmínek uvedených v § 211 trestního řádu.³³

Vzhledem k zaměření této práce a specifickým nárokům obsažených v § 102 TrŘ pro vedení výslechu dítěte za stanovených podmínek se budu dále zabývat zvláštnostmi výslechu dle § 102 TrŘ.

³² JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde a.s. 2007, str. 360 a ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 901

³³ FENYK, J. HAVLÍK, T., RŮŽIČKA, M. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 2004. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2004, str. 394

3.1. Specifika přípravy výsledku dětí

Pouze kvalitní a pečlivá příprava je předpokladem k úspěšnému provedení výsledku dětí. V rámci obsahové přípravy je nutné určit procesní postavení dítěte v trestním řízení, skutečnosti ke kterým má vypovídat, dobu a pořadí výsledku. Ohledně délky výsledku je vhodné respektovat doporučení pro trvání výsledku, jak je uvedeno výše v rámci jednotlivých věkových kategorií dětí. Při učení pořadí výsledku dítěte v rámci plánovaných úkonů by neměl být opomenut požadavek včasnosti výsledku zvláště u menších dětí, jejichž schopnost uchovat si poznatky o události v paměti je časově omezena, taktéž by se nemělo zapomenout na možnost ovlivnění vyslychaného jeho okolím.³⁴

3.1.1. Vyslychaný

V této fázi přípravy vyslychající zkoumá osobnost vyslychaného. V prvé řadě je potřeba zjistit, zda je dítě vůbec schopno vypovídat, tj. zda je u něho rozvinuta schopnost vnímat průběh událostí, tyto si uchovat v paměti a následně je reprodukovat. Dále je třeba zjistit duševní rozvoj dítěte, jeho charakter, zda je schopné chápat význam trestního řízení, svého procesního postavení v tomto řízení a význam výsledku samotného. Důležitý je také aktuální zdravotní stav dítěte (Kacafírková³⁵ upozorňuje na možnost snahy dětí se smyslovým nebo pohybovým defektem nebo s lehčím stupněm mentálního opoždění kompenzovat si svůj pocit méněcennosti s cílem upozornit na svou osobu, který může vést až ke konfliktu se společenskými normami. Navíc jsou tyto děti velmi sugestibilní.). Osobnost dítěte je určena jeho vztahy, proto vyslychající musí zkoumat jeho vztahy v rámci rodiny a výchovné prostředí, ve kterém vyrůstá (místo, kde rodina žije, složení rodiny, příslušnost k etnickým či náboženským celkům). Zde může být vyslychajícímu nápomocen orgán pověřený péčí o děti a mládež, který může zpracovat zprávu o výchovném prostředí dítěte. Bez významu není ani jeho postavení v různých kolektivech (ve školní třídě, zájmových kroužcích, v partě), uznávané hodnoty a autority. Jinak se bude chovat dítě cílevědomé, vůdcovského typu, jinak dítě slabší, zakřiknuté. Je třeba také zvážit potřebu vyžádání si znaleckého posudku z oboru psychologie, eventuálně psychiatrie. Potřeba takového posudku zpracovaného za účelem posouzení schopnosti vypovídat bude zpravidla u poškozeného mravnostním deliktem, u dítěte duševně zaostalého, příp. u malého dítěte.

³⁴ KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výsledku. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 63

³⁵ KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení (1.část). Právo a rodina, 2000, č. 10, str. 18

Potřebné informace lze získat také studiem různých písemných materiálů (evidence, záznamy a jiné spisy) či uskutečněním šetření o dotyčné osobě (škola, místo bydliště, kamarádi). Výsledkem takového zkoumání osobnosti je potom vytvoření názoru o budoucím chování při výslechu, sklonu k fantazii, sugestibilitě, úrovni duševního a fyzického vývoje atd. Na tomto základě je třeba promyslet formulaci otázek, tak aby nebyly sugestivního rázu, nevedly k odpovědi „ano“ nebo „ne“, odpovídaly mentální úrovni dítěte a použité pojmy byly přiměřené jeho rozumovým schopnostem.³⁶

3.1.2. Vyslýchající

Velké nároky jsou v tomto směru kladeny na osobu vyslýchajícího. Různí autoři se v podstatě shodují, že vyslýchající by měl mít dostatečné znalosti v oblasti kriminalistiky, práva a psychologie, vhodná je také osobní zkušenost s prací s dětmi. Mezi jeho osobními vlastnostmi by neměla chybět především trpělivost, takt, slušnost, kladný vztah k dětem, umění vžít se do jejich světa, vyrovnanost, dobré pozorovací schopnosti, odolnost proti citové nákaze (nepřenášet své vlastní subjektivní prožitky do vyšetřování), dobrá paměť, komunikační schopnosti (schopnost navázat kontakt, vzbudit důvěru, vést dialog), bohatá slovní zásoba a schopnost umět volit správné pojmy tak, aby jim dítě bylo schopno porozumět, a samozřejmě velmi dobrá schopnost sebeovládání. Bez významu není ani vnější dojem, který na děti udělá. Oblečení by mělo být čisté, nesnižující autoritu osobnosti. Policejní uniforma v tomto případě nebude vhodná (o jejím použití můžeme uvažovat v případě, kdy předpokládáme, že větší demonstrace autority a formálnost vyslýchajícího napomůže, aby dítě spolupracovalo), stejně tak není nutný oblek s kravatou, který je výrazem formálnosti. Nejvhodnější bude běžné denní oblečení tlumených barev. Křiklavé barvy a výrazné nápisy či obrázky na oblečení budou odvádět pozornost dítěte a zcela určitě nejsou vhodné pro osobu vyslýchajícího, který by měl vypadat seriózně a důvěryhodně. Podceňovat by se neměly ani takové drobnosti jako jsou vousy nebo brýle, zvláště malé děti se bojí určitých typů lidí (např. má dcera se do svých čtyř let bála tmavovlasých vousatých mužů, a to bez jakékoliv předcházející špatné zkušenosti, na jejich přítomnost reagovala vždy pláčem a útekem). Vžit v úvahu se musí také případná podobnost s pachatelem, který dítěti ublížil, věk a pohlaví. Dle Kacafírkové v praxi převládá názor, že není rozhodující zda výslech vede muž či žena, záleží hlavně na osobnosti vyslýchajícího. Matyášek, Soukup a Bárta poukazují

---

³⁶ KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 64 a KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení (1.část). Právo a rodina, 2000, č. 10, str. 18 - 19

potom na skutečnost, že ve výslechu dětí (zvláště děvčat) mají v získání kontaktu, důvěry a otevřenosti vyjadřování obecně lepší výsledky ženy. Čírtková doporučuje, aby výslech starších dívek (v období puberty) s podezřením na sexuální zneužívání, zejména hrozí-li možnost nepravdivých obviněních, vedla žena, přičemž přizvání dalšího vyslychajícího (tj. muže) považuje za nouzové řešení. Přijde mi vhodné posoudit otázku pohlaví vyslychajícího zvláště v případě dětí s podezřením na sexuální zneužívání, kdy se děti mohou stydět a tudíž nespolupracovat s osobou opačného pohlaví.

Pokud je nutné výslech opakovat, měla by být vyslychajícím stejná osoba.

Vyslychající by se měl vyvarovat familiérního přístupu k dítěti, povýšeného a panovačného chování, používání výrazů specifických pro určitou věkovou skupinu a prostředí dítěte, na které ale dítě u dospělého není zvyklé. Zvláště citlivé jsou děti na jakoukoliv faleš, její odhalení ze strany dítěte znamená, že osoba vyslychajícího v očích dítěte klesne a dítě přestává důvěřovat a spolupracovat.³⁷

3.1.3. Přibraná osoba

Správný výběr přibrané osoby, která musí být dle § 102 odst. 1 TrŘ výslechu přítomna, je třeba taktéž provést již v rámci přípravy výslechu. Výše uvedené ustanovení požaduje, aby přibranou osobou k výslechu byl pedagog nebo jiná osoba mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslychané osoby přispěla k správnému vedení výslechu. Tato osoba je aktivně činná při úkonu samém, případně může být později vyslechnuta k okolnostem výslechu v jednání před soudem, nevypracovává žádnou zprávu nebo posudek. Dozírá, aby dítěti nebyly kladeny otázky návodné, úskočné nebo pro dítě nesrozumitelné, aby dítě nebylo zastrašováno či jinak vystaveno extrémní psychické nebo fyzické zátěži, aby při protokolaci nedošlo k dezinterpretaci obsahu sdělení.³⁸ V průběhu provádění úkonu může přibraná osoba navrhnout podle § 102 odst. 1 TrŘ jeho přerušeni nebo ukončení, pokud by provedeni úkonu nebo pokračování v něm mělo nepříznivý vliv na psychický stav vyslychané osoby. Nehrozí-li nebezpečí z prodlení, orgán činný v trestním řízení takovému návrhu vyhoví. Při výběru pedagoga je třeba zvážit, zda se dítě v přítomnosti jemu známého pedagoga nebude

³⁷ MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. I. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 61 – 62, 93, ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 331, KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. I. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 64, 66 - 67 a KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení (I. část). Právo a rodina, 2000, č. 10, str. 18

³⁸ BĀRTÍKOVÁ, G. Výslech nezletilého svědka – poškozeneho a jeho druhotná viktimizace. <http://web.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2001/vyslech.html>

ostýchat, bát se, cítit se svázané. V takovém případě je vhodnější zvolit pedagoga dítěti neznámého. Matyášek, Soukup a Bárta³⁹ upozorňují, že vyslyšající by měl vždy pečlivě zvážit jakýkoliv vztah, a to i velmi vzdálený, mezi učitelem dítěte, dítětem a předmětem výslechu, než se rozhodne přibrat k výslechu právě přímého učitele dítěte. Jsou toho názoru, že by přímý učitel a dokonce ani učitel, který je členem učitelského sboru školy, které dítě navštěvuje, neměl být nikdy k výslechu přibrán. Důležitá je taktéž osobnost pedagoga, má-li u dětí přirozenou autoritu, je-li uznáván a oblíben, či nikoliv. Místo pedagoga může být přizván pracovník orgánu pověřeného péčí o děti a mládež (Kacafírková⁴⁰ se zmiňuje, že v praxi bývá přibrán k výslechu nedospělců nejčastěji pracovník sociálního odboru příslušného okresního/obvodního úřadu a poukazuje na to, že jde spíše o formální vyhovění požadavkům zákona, jelikož tyto osoby nebývají na výslech odpovídajícím způsobem připraveny a jejich účast je často pasivní.) Různí autoři i lidé z praxe se více méně shodují na tom, že nejlepší pro úspěšné vedení výslechu dětí je jako přibraná osoba dětský psycholog. Vzhledem ke své odbornosti je schopen lépe pochopit myšlení dítěte, vidět skutečnost dětskýma očima. Během výslechu sleduje chování dítěte a jeho reakce a může včas rozpoznat aktuální duševní stav dítěte, jeho strach a úzkost a upozornit vyslyšajícího na mnohé významné okolnosti. Může navrhnout přerušování výslechu, je-li to s ohledem na psychiku dítěte nutné (např. hrozí-li nebezpečí psychického trauma s trvalými následky)⁴¹. Vyskytují se názorové rozdíly na postavení dětského psychologa – znalce přítomného u výslechu dítěte. Je namítáno, že postavení znalce – psychologa a svědka v případech, kdy by přítomná osoba při výslechu dítěte měla být podle § 102 odst. 2 TrŘ vyslyšána jako svědek podávající svědectví k samotnému vedení výslechu, je neslučitelné. Chmelík⁴² vidí řešení uvedeného problému v tom, že daný psycholog – znalec bude vyslechnut jako znalec. Růžička⁴³ uvádí, že neslučitelnost postavení svědka a znalce v tomto případě nečiní překážek; rozhodující zde je možnost účasti kvalifikované osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže, kterou takový znalec je a nic tedy nebrání tomu, aby tato obligatorně přibraná osoba byla ve věci zároveň znalcem přibraným např. k psychologickému vyšetření nezletilého svědka mladšího 15-ti let a

³⁹ MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 58 - 59

⁴⁰ KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení (1. část). Právo a rodina, 2000, č. 10, str. 17 - 18

⁴¹ MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 59 a KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení (1. část). Právo a rodina, 2000, č. 10, str. 17

⁴² CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 86 - 87

⁴³ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2003, str. 810

to v souladu s §107 odst. 1 větou čtvrtou TrŘ, která zní: „Může mu (znalci) být též dovoleno, aby byl přítomen při výslechu obviněného a svědků a aby jim kladl otázky vztahující se na předmět znaleckého vyšetřování.“ Obdobného názoru je i Šámal⁴⁴, který uvádí, že nic patrně nebrání tomu, aby příbraná osoba byla zároveň ve věci znalcem příbraným např. k psychologickému vyšetření svědka mladšího než 15 let a taktéž odkazuje na možnost účasti znalce u výslechu svědků podle § 107 odst. 1 věty čtvrté TrŘ. Zároveň upozorňuje na opačný právní názor, který uplatnil Vrchní soud v Olomouci v rozhodnutí 2 To 156/1996, kde bylo konstatováno, že účast znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie a klinické psychologie, který byl ve věci příbrán k objasnění psychických vlastností osoby mladší než patnáct let, při výslechu této osoby nemůže nahradit obligatorní přítomnost pedagoga nebo jiné osoby vyhovující požadavkům ustanovení § 102 odst. 1 TrŘ. Procesní postavení znalce, které dovoluje jeho přítomnost při tomto výslechu (§ 107 odst. 1 TrŘ), současně vylučuje jeho postavení osoby příbrané podle § 102 odst. 1 TrŘ. Uvedené rozhodnutí VS v Olomouci bylo původně navrženo k publikaci ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, ale nakonec nebylo trestní kolegiem Nejvyššího soudu ČR schváleno, neboť závěr, že by osoba příbraná k výslechu osoby mladší než 15 let nemohla být současně znalcem, vyvolával závažné pochybnosti.⁴⁵ Osobně souhlasím s tím, že znalec může být zároveň příbranou osobou, jak uvádí Růžička a Šámal, a to i vzhledem k jeho nespornému přínosu k správnému vedení výslechu dítěte.

V některých případech se požadavky na účast pedagoga nebo jiné osoby mající zkušenosti s výchovou mládeže, která by se zřetelem na předmět výslechu a stupeň duševního vývoje vyslychané osoby přispěla ke správnému vedení výslechu, obcházejí tím, že výslech je prováděn za účasti jiného vyšetřovatele, který je absolventem pedagogické fakulty. Takový postup je podle Zvláštní zprávy Nejvyššího státního zastupitelství o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci a trestné činnosti páchané na dětech a na mládeži ze dne 15.6.1998, čj. 1 Spr 135/98 v rozporu se zákonem. Za nevhodný a praxí vyloučený postup považuje i Chmelík⁴⁶ příbrání dalšího vyšetřovatele, byť by byl civilním povoláním pedagog. Upozorňuje, že účast tohoto vyšetřovatele bývá napadána vzhledem k objektivnosti a nestrannosti, a že svoji původní profesi zpravidla již delší dobu nevykonává, což v konečném

⁴⁴ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 902

⁴⁵ FENYK, J. HAVLÍK, T., RŮŽIČKA, M. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 2004. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2004, str. 396

⁴⁶ CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 86 - 87

důsledku při projednávání trestní věci před soudem může mít za následek pochybnosti o nestrannosti a objektivnosti provedeného procesního úkonu a celého trestního řízení.

Pedagog nebo jiná osoba mající zkušenost s výchovou mládeže musí být přítomni celému výslechu dítěte. Hlavním smyslem přítomnosti další osoby při výslechu dítěte a tedy i rozhodující hledisko pro její výběr je to, aby přispěla ke správnému vedení výslechu.⁴⁷

3.1.4. Přítomnost rodiče u výslechu dítěte

Problematická je v této souvislosti také otázka přítomnosti rodiče nebo jiného zákonného zástupce (dále jen rodiče) u výslechu dítěte. Ustanovení § 102 odst. 1 TrŘ dává orgánu činném v trestním řízení (v přípravném řízení to bude nejčastěji vyšetřovatel) možnost rozhodnout o přítomnosti rodiče u výslechu. V tomto směru je třeba zdůraznit, že rodič nemá na svou přítomnost u výslechu právní nárok, jedná se pouze o možnost fakultativní, jež je podmíněna přínosem ke správnému vedení výslechu. Zpravidla však k přítomnosti rodiče u výslechu dítěte převládá skeptický postoj. Vztah s rodičem je pro dítě mnohem důležitější a cennější než vztah k vyslychajícím, vyšetřované věci či pravdě a dítě tak může modifikovat svou výpověď dle názoru rodiče na danou věc, s kterým je většinou dobře obeznámeno, případně se bude přizpůsobovat reakcím rodiče přítomného u výslechu, kterého velmi bedlivě sleduje. Nevhodné proto bude především přibrání takového rodiče, jehož přítomnost působí na dítě negativně, zejména tedy takového, u něhož je zřejmá jeho zaujatost vůči orgánům činným v trestním řízení nebo naopak takového, jehož nepřiměřená snaha přispět k úspěchu vyšetřování vede k nesprávnému chování, vzbuzujícímu u vyslychaného dítěte strach, ostych apod. Přítomnost rodiče bude nezbytná zvláště v případech malých dětí, které jsou na něj fixovány a jehož nepřítomnost by mohla být pro výsledek výslechu více destruktivnější než jehož přítomnost. Malé dítě se v jeho přítomnosti cítí lépe a bude tak snažší s ním navázat kontakt. Matiašek, Soukup a Bárta doporučují omezit v tomto případě přítomnost rodiče pouze na nejnútnejší dobu, tj. jen na úvodní fázi výslechu a jakmile by dítě překonalo nedůvěru k vyslychajícím a došlo by k navázání kontaktu, měl by přibráný rodič opustit výslechovou místnost a výslech by měl dále pokračovat bez něj. Vhodné bude přibrat rodiče k výslechu pokud je zcela nepochybné, že nemá na výsledku trestního řízení zájem. U mravnostních deliktů je ale třeba počítat s případným ostychem dítěte, zejména je-li pubertálního věku, pak je přínosnější rodiče nepřibrat. Pokud se vyslychající rozhodne přibrat

⁴⁷ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2003, str. 809 - 810 a CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 87

rodiče k výslechu, je nutné s ním předem prokonzultovat jeho chování během výslechu, zvláště jej upozornit, aby se zdržel jakýchkoli reakcí na výpověď dítěte. Taktéž je vhodné dotázat se dítěte, zda chce, aby byl rodič přítomen. Vyloučena bude přítomnost rodiče, pokud je podezřelý z účasti na projednávané věci, tj. pokud v dané věci má zároveň postavení svědka, je na věci zainteresován jako poškozený, nebo přichází-li v úvahu trestní stíhání jeho samotného. Zpravidla jde o ty případy, kdy je dítě objektem trestné činnosti některého z rodičů nebo kdy je rodič z různých příčin motivován k maření objektivního průběhu vyšetřování. Orgán činný v trestním řízení v těchto případech účast rodiče vždy zamítne.⁴⁸ V případech sexuálního zneužívání otcem nebo partnerem matky dítěte je třeba přibrání matky k výslechu vždy velmi pečlivě zvážit. Nejsou ojedinělé případy, kdy je pro matku přednější udržet si stávající vztah s partnerem. Její přítomnost u výslechu zneužívaného dítěte tak bude v takovém případě zcela nevhodná. Přítomnost rodiče je věcí zcela individuální a je proto důležité, aby si vyšetřovatel před výslechem v každém jednotlivém případě zajistil co nejvíce možných informací, tak aby byl schopen se správně rozhodnout, protože i když se může zdát, že je produktivnější vyslechnout dítě bez přítomnosti rodiče, není vyloučeno, že zrovna v daném případě bude jeho přítomnost nezbytná. Představa, že by mé děti byly vyslýchány bez mé přítomnosti, byla pro mne jakožto jejich matku ještě nedávno zcela nepřijatelná. Po hlubším seznámení s danou problematikou a informacemi, které mám nyní, jsem si však jistá, že pokud by si mé děti mou přítomnost u výslechu samy nevyžádaly, zůstala bych před výslechovou místností a výslech přenechala zkušenému vyslýchajícímu s dětským psychologem jako přibranou osobou.

3.1.5. Výslechové prostředí

Dalším důležitým faktorem v rámci organizační a materiální přípravy je vytvoření vhodného výslechového prostředí. Již Matyášek, Soukup a Bárta ve své publikaci z roku 1968 poukazují na nevhodnost úředních strohých policejních místností, které v dítěti vyvolávají obavy a úzkost a tím ovlivňují jejich aktuální duševní stav a narušují paměťový výkon. Za vhodnější je považováno prostředí, které dítě zná např. domov, školka, škola, školní družina

⁴⁸ BÁRTÍKOVÁ, G. Výslech nezletilého svědka - poškozeného a jeho druhotná viktimizace. <http://web.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2001/vyslech.html>, ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2003, str. 810, CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 88, KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení (1.část). Právo a rodina, 2000, č. 10, str. 17 a MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. I. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 56 - 58

apod. V těchto prostorách bude ale problematické technické zabezpečení výslechu, stejně jako dodržení přítomnosti všech osob tak, aby výslech mohl být proveden jen jednou a mohl být použitelný pro další stádia trestního řízení. V poslední době u nás vznikají nové výslechové místnosti pro dětské oběti, které jsou vymalovány teplými barvami, plné hraček a spíše připomínají dětský pokoj. Tyto místnosti jsou vybaveny skrytými kamerami a mikrofony tak, aby vše bylo řádně nahráno a zároveň ve výslechové místnosti bylo s dítětem minimum osob. Ostatní osoby, které musí být dle příslušné právní úpravy výslechu přítomny, jsou ve vedlejší místnosti a vše sledují na monitoru. Tyto místnosti dnes nalezneme např. v Praze, Brně, Liberci, Ostravě, Zlíně a Jeseníku.⁴⁹ Nově začíná být též využívána možnost výslechu dítěte na pracovišti některého krizového centra (např. Dětské krizové centrum v Praze Michli), kdy se vyšetřovatel omezí na základní formálně procesní úkony administrativního charakteru a vlastní výslech je, s předchozí znalostí případu a s otázkami předem vypracovanými vyšetřovatelem, veden psychologem. Takový výslech se provede v místnosti oddělené od ostatních účastníků jednocestným průhledem, takže vyšetřovatel, případně soudní znalec, obhájce obviněného, rodiče a další přihlížející svou přítomností nemohou ani nepřímo rušit průběh výslechu. Psycholog před ukončením výslechu dítě zaměstná a pod vhodnou záminkou se vzdálí ke konzultaci s vyšetřovatelem a ostatními účastníky úkonu, kteří dostanou příležitost navrhnout další směr výslechu.⁵⁰

Do této fáze přípravy výslechu taktéž spadá zajištění a prověrka funkčnosti zařízení pro dokumentaci výslechu. Je třeba bedlivě zkontrolovat veškeré technické vybavení výslechové místnosti tak, aby vyslýchající neřešil případné technické nedostatky či závady až během výslechu, neboť tato situace by zcela určitě rozptýlovala pozornost dítěte a nepříznivě by tak mohla ovlivnit výsledek výslechu.

3.2. Průběh výslechu dítěte

3.2.1. Předvolání, předvedení k výslechu, vyrozumění rodičů

Dítě lze předvolat k výslechu prostřednictvím rodičů, zákonných zástupců, orgánu péče o mládež, nebo prostřednictvím zástupce školy, popř. pracovníka jiné instituce, v níž se dítě momentálně nachází (diagnostický ústav, nemocnice). Vybranou osobu orgán činný

⁴⁹ <http://www.novinky.cz/krimi/112481-pro-vyslechy-deti-ma-police-barevne-pokoje-s-hrackami.html>,
<http://www.novinky.cz/krimi/185845-k-vyslechum-deti-pomahaji-loutky-i-specialni-mistnost.html>,
<http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=618658>

⁵⁰ BĀRTÍKOVÁ, G. Výslech nezletilého svědka – poškozeného a jeho druhotná viktimizace.
<http://web.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2001/vyslech.html>

v trestním řízení kontaktuje při návštěvě nebo telefonicky a stručně ji seznámí s vyšetřovanou událostí, procesním postavením dítěte i předmětem výslechu. Poté se na základě vzájemné dohody stanoví konkrétní čas výslechu, místo jeho provedení i to, jak se dítě k výslechu dostaví. Pokud se bude zajišťovat přítomnost dítěte prostřednictvím rodičů, je třeba zvážit osobní zainteresovanost a postoj rodiny k předmětu výslechu, trestnímu řízení i k orgánům činným v trestním řízení. Předvolání zaslané k rukám rodičů bez předešlého informování o věci může vytvořit nebezpečnou situaci, kdy na dítě bude ze strany rodičů vyvíjen nepřiměřený nátlak k získání co nejvíce informací o věci přímo od dítěte, a v případě jakékoliv zainteresovanosti rodiče ve věci, též ke snaze ovlivnit budoucí výpověď dítěte. Vyžaduje-li povaha projednávané věci předvedení dítěte na policejní útvar, nebo o předvedení žádá justiční orgán, je potřebné předvedení vykonat v občanském oděvu za použití civilního vozidla tak, aby dítě bylo uchráněno před přílišnou pozorností okolí.

Diskutovanou otázkou v praxi je povinnost vyrozumět rodiče (zákonného zástupce) o konání výslechu dítěte. Vyslýchající je povinen tyto osoby vyrozumět o výslechu, a to i v případě, je-li výslech prováděn ve škole. Potřeba vyrozumívát tyto osoby o těchto úkonech vyplývá i z jejich obecné povinnosti o dítě pečovat a zajistit z jejich strany výchovné působení na dítě (jde o tzv. rodičovskou odpovědnost dle zákona o rodině).⁵¹

3.2.2. Navazování kontaktu

Jedním z nejdůležitějších úkolů vyslýchajícího je navázání psychologického (emocionálního) kontaktu s dítětem. Jeho úspěšné zvládnutí, tj. získání náklonnosti a důvěry dítěte, je rozhodující pro zdárný průběh výslechu. Navazování kontaktu slouží vyslýchajícímu taktéž k tomu, aby si udělal obrázek o vývojové zralosti dítěte. U normálního dítěte s věkově přiměřeným chováním lze očekávat, že na začátku je poněkud plaché a rozpačité, ale postupem doby „roztaje“. Jestliže se dítě chová jako mladší, bude tato fáze zřejmě vyžadovat více času. Pokud se dítě od samého počátku projevuje odbrzděně, bez zábran, může to být indicie pro jeho psychické narušení, neznamená to však automaticky, že bude nevěrohodné. Rovněž nápadně opačné chování může signalizovat určitou psychickou poruchu, tj. jestliže v průběhu celého výslechu zůstává upjaté, zablokované a zachovává si odstup. Může to být indicie pro psychické narušení, anebo to jednoduše signalizuje skutečnost, že se nepodařilo s dítětem navázat kontakt (dítě nemá pocit důvěry a bezpečí či je stále ve stresu, který je jinak

⁵¹ CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 84, 88, KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 66 a MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 63

normální na počátku pro něho nezvyklé a nové situace). Vyslychající by měl hned na počátku vytvořit nenucenou situaci, navodit atmosféru klidu, trpělivosti a jistoty. Může dítěti vysvětlit, kdo je a popsat svoji roli, přestane tak být osobou obestřenou tajemstvím. Pro navázání kontaktu je důležité klást zpočátku otázky, na které dítě může správně a snadno odpovědět (např. chodíš do školky, školy, kde bydlíš, kolik máš sourozenců). Tyto snadné otázky dodávají dítěti sebedůvěru, že výslech může zvládnout. Dítě může povzbudit, jedná-li s ním vyslychající jako s „dospělým“ a dá-li mu tak najevo, že od něho očekává rovnocennou spolupráci. Naopak není správné přizpůsobovat se dětskému vyjadřování a chování, tím vyslychající v očích dítěte ztrácí autoritu dospělého. Taktéž není vhodné v této fázi klást otázky, které vyžadují zaujmutí diferencovaného postoje (např. chodíš rád do školy, máš hodného tatínka/maminku atd.). Dítě může být také vyzváno k vyprávění všední historky, čímž lze získat důležité informace o tom, jak dítě myslí a formuluje.⁵²

Děti předškolního a mladšího školního věku jsou velmi hravé, fixují se zpravidla na určité předměty zájmu, zpravidla hračky. Nejlepším způsobem navázání kontaktu je proto projevení zájmu o jejich činnost, zapojení se do jejich činnosti (pokud si dítě hraje, zapojit se do jeho hry), projevit zájem o jejich hračky, nebo zavést řeč na jejich oblíbenou činnost a hračky apod. Pro tyto věkové skupiny je typické, že fáze navazování kontaktu a poučení je zpravidla podstatně delší než samotný výslech.

U dětí staršího školního věku si již můžeme dovolit větší míru konkrétnosti. Dítě v této věkové skupině již zpravidla ví, kdo je to policista, ví, že za určitá jednání může být dospělý člověk potrestán i vězením. Je proto logické, že předmětem navazování kontaktu již nebudou hračky a hravost, ale s ohledem na stupeň vyspělosti této věkové skupiny jím bude parta, škola, volný čas, zájmy, samotná osoba (k navázání kontaktu zde může napomoci projevení zájmu o oblečení, doplňky, v dnešní době i informace o počítačových komunikačních prostředcích jako je ISQ nebo Facebook, PC hrách, hudbě, filmu apod.). Fáze navazování kontaktu u této věkové skupiny již není tak dlouhá a je možné snáze a rychleji přejít k poučení vyslychaného dítěte jakožto svědka.⁵³

Každý policista, který s dětmi pracuje má zpravidla nějakou fintu, jak se dítěti přiblížit. Jednu ze svých osvědčených metod popisuje Leo Hazula v článku uveřejněném v časopise MF PLUS: „Dítě přichází k výslechu v doprovodu svého blízkého, ale mluvit s ním

⁵² ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 331-2. KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. Právo a rodina, 2000, č. 12, str. 9 a MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum 1995, str. 29

⁵³ CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 89 - 90

budu jen já. Vidi všude mříže, a tak má logicky strach, jestli ho tady nezavřeme. Než začneme, vezmu ho na prohlídku budovy. Zbavím ho tak závislosti na doprovodu a dám mu možnost, aby se tu rozkoukalo. Slibím mu, že se za pět minut vrátíme k rodičům a slovo dodržím. Postupně tak získávám důvěru dítěte a mohu ho vzít k samotnému výslechu. Snažím se najít s dítětem společnou řeč a dostat ho na svou stranu.“ Zlehčovat situaci například vtipnými glosami nezabírá, jelikož málokteré dítě umí ocenit vtip dospělých, natož na takovém místě, jakým je policejní služebna.⁵⁴

3.2.3. Poučení

Podle § 101 odst. 1 poslední věty TrŘ je-li jako svědek vyslýchána osoba mladší než patnáct let, je třeba ji poučit přiměřeně jejímu věku. Tuto osobu v rámci poučení nelze upozorňovat na následky křivé výpovědi, protože vzhledem k jejímu věku není podle § 26 TrZ trestně odpovědná (srov. rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – 7 To 14/1986 uveřejněného v Bulletinu NS ČSR č. 3/1968 jako rozhodnutí č. 30). Dítě musí být přiměřeno poučeno nejpozději před vlastním výslechem. Zpravidla poté, co se s dítětem podaří navázat kontakt, se plynule přejde k poučení před započítím vlastního výslechu. Závazné vzory pro přiměřené poučení například v závislosti na věku a rozumové vyspělosti dítěte neexistují. Může pomoci, pokud vyslýchající má možnost si dopředu zjistit, co už dítě ví a co mu kdo řekl a těmito informacím případně přizpůsobit poučení. Vyslýchající musí dítěti vysvětlit situaci, proč se spolu setkávají (tj. význam, důležitost jeho sdělení), co bude po něm chtít a jaké možnosti dítě v tuto chvíli má (např. že může říct nevím, nepamatuji si, nerozumím otázce).

U malých dětí (předškolní a mladší školní věk) z fáze navazování kontaktu velmi citlivě přejdeme do fáze poučení např. „povídáš si s panenkou? Jestlipak ti ta panenka také lže, nebo ty jí. Ale určitě víš, že lhát se nemá a že se má mluvit pravda, protože když někdo lže, může druhému člověku, třeba i mamince nebo tatínkovi ublížit. Chtěla bys mamince nebo tatínkovi ublížit?... Tak víš co, slíbíme si spolu, že si nebudeme lhát při našem povídání, platí?“ Před kladením těchto otázek mi osobně přijde nezbytné zjistit, co si dítě představuje pod pravdou a co je pro něho lží. Především u těchto dětí je vhodné přímo zmínit rozdíl mezi kladnou a zápornou odpovědí a na příkladech názorně ilustrovat odpověď „NE“, protože malé děti mívají tendenci reagovat na uzavřené otázky dospělého spíše přitakáním, souhlasem, kladnou odpovědí. Podle okolností je taktéž žádoucí objasnit např. přítomnost další osoby v místnosti atd. Hovořit s těmito dětmi o trestních následcích jejich výpovědi pro rodiče nebo

⁵⁴ BEDRNOVÁ, J. Falešná obět' a jiné případy. MF PLUS, 2008, č. 48, str. 33

osoby blízké je podle Chmelíka zcela zbytečné, protože nejsou schopny smysl tohoto poučení vnímat.

Děti staršího školního věku posuzování pravdy a lži již chápe na podstatně vyšší racionální úrovni než malé děti. Při poučení si již sice můžeme dovolit vyšší míru konkrétnosti, ale ani u této věkové skupiny není vhodná citace příslušných ustanovení trestního řádu. Dítě je totiž může vnímat jako zastrašování a tím se mezi vyslyšajícím a dítětem vytvoří nepřekonatelná nebo jenom velmi těžko překonatelná bariéra, která poznamená další průběh výslechu. Nejprve vhodnou formou zdůrazníme potřebu pravdomluvnosti. Jednou z možností vhodného poučení dítěte je položení otázky na zjištění jeho názoru na pravdomluvnost nebo lež, např. „Co si myslíš, má se mluvit pravda, nebo může se i lhát?..Lži ale může být poškozen nevinný člověk, třeba i rodič, nebo příbuzný, kamarád a další osoby?..Lhal(a) jsi už někdy? (U této otázky pozor na pozor na způsob položení. Mělo by jít spíše o položení otázky tzv. „mimo hru“ v žertu.)..Domluvíme se na tom, že mi dnes nebudeš lhát, abys někomu neublížil(a), a řekneš mi všechno tak, jak se to ve skutečnosti stalo. Platí?..Nebylo by přece správné, aby byl potrestán nevinný. Co na to říkáš?..“ Ve vztahu k některému z rodičů, který je stíhán za trestný čin, kterým bylo vyslychané dítě poškozeno, je poučení již směřováno cílevědoměji, než u předchozí skupiny dětí, stejně tak i poučení podle § 100 TrŘ o právu dítěte odmítnout vypovídat. Poučení tak může vypadat např. následovně: „Viš o čem chci s tebou mluvit. (Dítě většinou alespoň tuší, proč je vyslycháno. Někdy je třeba vhodně naznačit trestnou činnost, která je předmětem výslechu – tatínek ti ublížil tím, že si s tebou hrál nahý. Popřípadě lze použít podobné ilustrativní příklady. Vhodný příklad může snížit napětí dítěte, neboť vidí, že i jiné děti se ocitly v téže situaci a že vyslyšající se v podobných věcech vyzná.) Tvůj táta nejednal správně a může být proto za své chování k tobě potrestán. Ty mi můžeš pomoci jeho chování k tobě vyšetřit, když mi řekneš, co se stalo. Protože jde ale o tvého tátu, nemusíš mi říci vůbec nic a nebudu se na tebe vůbec zlobit. Záleží jenom na tobě, jak se rozhodneš.“⁵⁵

Novela trestního řádu z roku 1990⁵⁶ zakotvila § 163 o trestním stíhání se souhlasem poškozeného, který obsahuje výčet trestních činů, u kterých je podmínkou trestního stíhání souhlas poškozeného, a to v případě, že je trestní stíhání vedeno proti okruhu osob

⁵⁵ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 332, CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 89 – 92, CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pomografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál 2003, str. 130 – 131 a ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2003, str. 398

⁵⁶ zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

v ustanovení stanoveném. Do novely trestního řádu z roku 2001⁵⁷ se v případě, že dítě bylo poškozeno trestným činem spadajícím do podmínek § 163, žádal státní zástupce o ustanovení kolizního opatrovníka dítěte, který pak byl oprávněn rozhodovat za dítě o udělení nebo odmítnutí souhlasu s trestním řízením. Novela z roku 2001 doplnila trestní řád o § 163a stanovící podmínky, za nichž se institut trestního stíhání se souhlasem poškozeného, tj. dle § 163 TrŘ, neuplatní. Jednou z těchto podmínek obsažených v odst. 1 písm. c) je, že souhlasu poškozeného s trestním stíháním pro některý z trestných činů uvedených v § 163 odst. 1 není třeba, pokud poškozeným je osoba mladší 15 let. Vzhledem k tomu ustanovení trestního řádu proto již nepovažuji za nutné poučovat dítě i o obsahu § 163 TrŘ, stejně tak nepovažuji za nutné pro úkon udělení souhlasu či nesouhlasu dle výše uvedeného ustanovení trestního řádu žádat o ustanovení kolizního opatrovníka dítěte. Tato novela vešla v účinnost 1. 1. 2002, přesto se v publikaci *Mravnost, pornografie a mravností kriminalistika* od Chmelíka a kolektivu z roku 2003 setkáme s nutností ustanovení kolizního opatrovníka v návaznosti na § 163, o § 163a se jmenovaná publikace nezmiňuje.

Důležitost srozumitelného a dobře zdokumentovaného poučení dítěte pro celé trestní řízení si může ukázat na konkrétním případě z roku 1994, který se stal sice na Slovensku, avšak vzhledem k tomu, že rok po rozdělení Československa byly úpravy našeho a slovenského trestního řádu v této věci shodné (a to i číslováním předmětných paragrafů), domnívám se, že lze daný případ použít i pro potřeby této práce. Obviněný po předcházející konzumaci alkoholu a následné hádce zastřelil svoji manželku. Při následné výpovědi při rozhodování o vazbě se ke střelbě přiznal, popřel však úmysl manželku zabít. Vyšetřovatel tedy vyslechl děti obviněného ve věku 11 a 13 let, které předcházející konflikt i střelbu zřetelně slyšely z vedlejší místnosti. Jejich výslech byl stručný, nevyčerpávající a nezacházející do detailů, což ukázal následný pohovor dětí s psychologem v rámci zpracování znaleckého posudku. Protokol výslechu dětí v daném případě ale neobsahoval přepis s dostatečným a přiměřeným poučením. Po úvodní shodné části přepisu s textem: „Po poučení přiměřenému jeho věku vyslýchaný uvádí“ začíná protokolace prvního dítěte těmito slovy: „před výslechem sem byl vyšetřovatelem poučený přiměřeně k svému věku o tom, abych vypovídal pravdu o všech okolnostech, které se udály v bytě, kde společně žijeme. Po tomto poučení vypovídám v přítomnosti učitelky následovně:“ (následuje opis skutkových okolností). Protokolace výpovědi druhého dítěte, kde argumenty usvědčující pachatele byly totožné s první výpovědí, začíná shodně slovy: „Před výslechem sem byla vyšetřovatelem

⁵⁷ zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, ve znění pozdějších předpisů

řádně poučená podle zákonných ustanovení uvedených, resp. které mi byly vyšetřovatelem řádně vysvětlené s důrazem o výpovědi pravdy a všech okolností, které jsou mi známé o trestném činu. Po tomto poučení vypovídám následovně za přítomnosti učitelky“. Složitost celé věci a předchozí nedostatky výsledku se ukázaly, když obviněný změnil svou výpověď a popřel svou účast na spáchání předmětného trestného činu. Na tomto základě se ukázal nevyhnutelný opakovaný výslech obou dětí. Ty již byly za přítomnosti psychologa, pedagoga a obhájce před samotným výsledkem vyčerpávající a přiměřeně poučení ve smyslu trestního řádu, a to i podle § 100 TrŘ (jehož výslovné zaznamenání chybělo při prvních výsleších). Vše bylo tentokrát řádně zaprotokolováno. Na základě uvedeného jedno z dětí odmítlo vypovídat a prohlásilo, že původně podle § 100 TrŘ nebyl poučený, druhé dítě změnilo svou výpověď tak, že pachatele už přímo neusvědčovalo, přičemž rozpory ve svých výpovědích nedovedlo dostatečně vysvětlit.⁵⁸ Pokud by vyšetřovatel důkladně zaznamenal obsah poučení ve smyslu zákona a obě děti detailně vyslechl již při prvních výsleších, nemuselo ke komplikacím po změně výpovědi obviněného dojít a děti by nebyly znova vyslýchány. Tento případ dle mého názoru ukazuje, jak důležité je správně poučit i dítě a jak může celý případ ovlivnit špatně provedená protokolace tohoto poučení. Což potvrzuje i rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněného v Bulletinu NS ČSR č. 5/1977-46, který stanovil, že protokol o výpovědi svědka mladšího než patnáct let lze přechít jako důkaz podle § 102 odst. 2 trestního řádu, tj. bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1, 2 trestního řádu, jen za předpokladu, že takové výpovědi předcházelo poučení podle § 101 odst. 1 trestního řádu, včetně poučení o právu odepřít výpověď podle § 100 trestního řádu. V opačném případě nemůže soud k takové výpovědi při svém rozhodování přihlížet.⁵⁹

3.2.4. Průběh výsledku

Po navázání kontaktu s dítětem a jeho poučení plynule přejdeme do fáze vlastního výsledku. Pokud jsme tak již neučinily během poučení, začneme orientovat dítě na předmět výsledku. Zpravidla pomocí otázek „Víš, proč si dnes tady?“ nebo „Víš o čem si spolu budeme povídat?“ (viz výše v části o poučení). Pro vedení vlastního výsledku je samozřejmě určující povaha vyšetřovaného případu, tj. to, co je třeba od dítěte zjistit. Nejdříve je vhodné dítě povzbudit, dodat mu odvalu, aby o věci volně vyprávělo. **Volné vyprávění** je u výsledku dětí stěžejní částí, neboť v něm je vždy méně deformací než v odpovědích na otázky a proto

⁵⁸ ŠANTA, J. K niektorým aspektom a nedostatkom pri realizácii vyšetrovacích úkonov s maloletými. Kriminologický sborník 1995, č. 6, str. 246 - 247

⁵⁹ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 906

by se nemělo přerušovat. Vstupy vyslychajícího by se v průběhu souvislého vyprávění měly omezovat pouze na povzbuzování dítěte k pokračování. Je nezbytné dítěti pozorně naslouchat, udržovat oční kontakt (ten je důležitý v průběhu celého výslechu. Nesmí být vynucený, jedine přirozený. Pokud dítě hledí neustále mimo, vyhýbá se očnímu kontaktu, může mu vyslychající nabídnout, aby kreslilo, čímž mu přirozeným způsobem umožní vyhnout se pohledům v situaci, kdy je to dítětem vnímáno jako nepříjemné), přikyvovat a v případě nutnosti použít tzv. echo-otázky, tj. zopakování právě sděleného ve stylu tázací věty. Jakékoliv jiné přerušení volného výkladu by mohlo narušit myšlenkový proces dítěte, celistvost, posloupnost výkladu a negativně ovlivnit jasnost a úplnost výpovědi. Předčasné kladení otázek může mít sugestivní vliv a vyvolat u dítěte pocit opatrnosti a nedůvěry k vyslychajícímu, a tím narušit jejich vzájemný kontakt. Na druhé straně nelze od dítěte očekávat déletrvající plynulé vyprávění a náležitý, souvislý výklad. Proto zde hrají nezastupitelnou roli i otázky, které budou dítěti kladeny až po skončení volného vyprávění, tj. tehdy, kdy si je vyslychající zcela jist, že dítě své spontánní sdělení ukončilo a neví dále, co říci.

Otázky pokládané nezletilým dětem vyslychajícím musí být za každých okolností velmi pečlivě voleny. V první řadě musí být pokládané otázky dítěti srozumitelné, být odpovídající věku a intelektu vyslychaného. Je proto zcela nevhodné používat odborné výrazy, kterým dítě nemůže porozumět. Není třeba se úplně podříditi vyjadřování dítěte, stačí pečlivě formulovat, pokládat otázky přesně a konkrétně, přesvědčit se, že dítě otázce rozumělo, popřípadě otázku vysvětlit nebo položit jiným způsobem. Dítě potřebuje velmi podrobně objasnit, co se od něj žádá a co zajímá vyslychajícího. Pakliže pro něj bude těžké položenou otázku pochopit, velmi obtížně na ni zformuluje odpověď. V případech sexuálního zneužívání je důležité si předem zjistit (pomocí rodičů nebo jiné osoby, která dítě dobře zná), jaké výrazy dítě používá pro pojmenování pohlavních orgánů.⁶⁰

Sugestivní otázky jsou podle § 101 odst. 3 TrŘ výslovně zakázány. Nepřípustné jsou podle Jelínka⁶¹, Šámala⁶², Musila, Konráda a Suchánka⁶³ nepochybně i **otázky kapciózní**, byť to trestní řád výslovně (na rozdíl od výslechu obviněného – viz. § 92 odst. 3 TrŘ) nestanoví, což Jelínek považuje za nedostatek současné právní úpravy, neboť jednotný postup při kladení otázek obviněnému i svědkovi považuje za žádoucí. Podle § 101 odst. 3 věty druhé TrŘ jsou

⁶⁰ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 332
333, KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. Právo a rodina, 2000, č. 12, str. 9 a KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008, str. 67

⁶¹ JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde a.s. 2007, str. 359

⁶² ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 893

⁶³ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminálnístika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 332

sugestivní otázky označeny jako otázky, v nichž jsou obsaženy okolnosti, které se mají zjistit teprve z výpovědi svědka. Šámal⁶⁴ definuje sugestivní otázky jako otázky, ve kterých se vyslychanému předkládají okolnosti, které se mají zjistit teprve z jeho výpovědi, a tím se mu naznačuje, jak má odpovědět. Na internetu lze nalézt výklad tohoto pojmu např. na www.encyklopedie.vseved.cz⁶⁵, kde jsou tyto otázky označeny jako otázky, v nichž vyslychající předkládá vyslychanému okolnosti, které mají být zjištěny teprve z jeho výpovědi. Tyto definice se v podstatě shodují a přesně naznačují, co je za sugestivní otázku považováno. Vzhledem k vyšší sugestibilitě dítěte (jak bylo popsáno výše v kapitole o vývoji dětí) by se vyslychající měl vyvarovat jakéhokoliv náznaku, např. položení otázky „Dotýkal se tě tatínek ...?“ může být zavádějící, pokud tyto informace již máme, vedeme upřesňující otázky „Dotýkal se tě někdo na (označení dítěte pro danou oblast) nebo na koleně?“. Kapciózní otázky podle Šamála⁶⁶ představují otázky předstírající skutečnost nepravdivou, klamavou nebo předpokládající skutečnost obviněným dosud nepotvrzenou, přičemž obviněného svádějí, aniž by to pozoroval, k odpovědi, kterou si vyslychající přeje. Webový slovník cizích slov www.slovník-cizich-slov.abz.cz⁶⁷ je definuje jako otázky mající vyslychaného nepozorovaně (zejm. předstíráním nepravdivých skutečností) dovést k výpovědi, kterou si přeje vyslychající, www.online-slovník.cz⁶⁸ jako otázky záměrně formulované tak, aby vyslychaný nepoznal jejich pravý smysl a www.encyklopedie.vseved.cz⁶⁹ jako otázky klamavé, mající vyslychaného dovést nepozorovaně k výpovědi, kterou si přeje vyslychající, zejm. předstíráním nepravdivých skutečností (např. nepravdivým sdělením o tom, jak spoluobviněný vypověděl o určitých skutečnostech). Musil, Konrád a Suchánek⁷⁰ označují kapciózní otázky jako úskočné. Sugestivní a kapciózní otázky negativně ovlivňují důkazní hodnotu výpovědi. Jelikož jsou sugestivní otázky v rozporu se zákonem, může jejich použití vést k absolutní neúčinnosti důkazu získaného takovým výsledkem a k jeho nepoužitelnosti pro další řízení. Stejně účinky by mělo mít i použití kapciózních otázek, tak jak tomu je v případě výsledku obviněného, a to i vzhledem k zásadě rovnosti účastníků řízení (čl. 96 odst. 2 Ústavy České republiky a čl. 37 odst. 3 Listiny základních práv a svobod). Občas se můžeme setkat výrazem návodné otázky, kdy se toto označení používá pro sugestivní i kapciózní otázky. Použití tohoto výrazu pro

⁶⁴ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 837

⁶⁵ <http://encyklopedie.vseved.cz/sugestivni%C3%A1zkky.html>

⁶⁶ ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 837

⁶⁷ <http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kapciozni.html>

⁶⁸ <http://www.online-slovník.cz/slovník-cizich-slov/kapciozni.html>

⁶⁹ http://encyklopedie.vseved.cz/kapci%C3%B3zu%C3%AD_ot%C3%A1zky.html

⁷⁰ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminální právo 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 332

kapciózní otázky je zcela nepřesné a zavádějící. O návodných otázkách se v rámci sugescce zmiňuje Čírtková, kdy poukazuje na případy, kdy se nelze zcela vyhnout návodným otázkám (od události již uplynula delší doba a pro povzbuzení paměti dítěte se použije jeho dřívější výrok či údaj třetí osoby), pak lze z dětské výpovědi použít pouze tu část, která jde dále než opakované údaje (tzv. dodatek).⁷¹

Pokud je nutné použít **uzavřené otázky**, tj. otázky typu „ano – ne“, musí si vyslyšající uvědomit jejich rizikovost. I dospělí mají tendenci spíše přitakat než říci ne. U dětí je tato tendence ještě výraznější. Jsou schopny vyslovit ano i na otázky, kterým nerozumí, anebo které jsou zcela nesmyslné („Je žlutá barva těžší než modrá?“). Záporná odpověď navozuje dojem odporu, a proto se patrně jeví jako neslušná, nevychovaná reakce. Tendence ke klané odpovědi se projevuje zejména v situacích, kdy si dítě není svou vzpomínkou jisto. Z analýzy vyšetřovacích spisů přitom vyplynulo, že tyto otázky jsou u výsledků dětí poměrně časté, a to až 2/3 položených dotazů. Experimenty s dětmi každopádně prokázaly, že se toto riziko dá snadno minimalizovat tím, že před vlastním dotazováním bude dítě výslovně upozorněno na možnost odpovědět i „já nevím“. Podstatně se tím zvýší spolehlivost dětských odpovědí.⁷²

Nemůže-li si dítě vzpomenout, kdy došlo k nějaké události, je vhodné připomenout mu časové zařazení nějaké vedlejší události, jež je k inkriminované události časově blízké. Nejlehčím a nejúplnějším procesem reprodukce je pro dítě **znovupoznávání**. Proto je možné mu připomenout zapomenuté okolnosti nejen kladením otázek využívající asociace, ale i ukázáním osob nebo předmětů, popř. výsledkem přímo na místě činu. Někdy se používají i tzv. **kontrární otázky** (dotaz na to, co se objektivně nemohlo přihodit) s nadějí, že dítě bude evidentní nesmysl vyvracet a přitom spontánně zmíní důležité okolnosti, na které by se jinak nevzpomnělo. Dalším z vhodných přístupů je **kruhové dotazování** – okolo ústředního problému – za pomoci otázek, které u dítěte nevzbuzují úzkost. Pokud odpověď dítěte na některou z nich je kladná, měla by následovat otázka: „Můžeš mi o tom říci trochu víc?“. Jindy mohou být užitečné **otázky „bud' anebo“**, zvláště když dítě už něco naznačilo, ale bojí se pokračovat.

⁷¹ ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 326, ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 837 a MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum 1995, str. 30

⁷² ČÍRTKOVÁ, L. Forezní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 325 - 326

Vyslychající by měl vynechat **otázky „proč“**, neboť jsou pro dítě matoucí a zdánlivě obviňující („Proč jsi nepožádala o pomoc dříve?“, „Proč jsi to udělal?“ apod.). Otázky by taktéž neměly obsahovat **dvojí negativ**.

Jestliže je zřejmé, že dítě je připraveno na výslech zainteresovanými osobami a vypovídá nepravdivě – vypovídá příliš hbitě a hladce, jako by šlo o naučenou úlohu, nebo používá výrazy, které neodpovídají jeho věku mentální úrovni – je potřeba provést výslech za hranice původního předmětu výslechu, čímž dítě, které není připraveno na nepředvídané otázky, ztratí souvislost a v jeho výpovědi se začnou objevovat rozpory. Tlak na vyjasňování těchto rozporů obvykle vede k tomu, že dítě nakonec řekne pravdu.

Důležité je pečlivě sledovat chování dítěte, pokud začne uhýbat výslechu (např. mluví o kreslení, o zařízení v místnosti apod.), může to signalizovat, že je dítě unavené, otázky ho intelektuálně zatěžují a nezvládá situaci intelektově, nebo má emociální zábrany, případně je možná i kombinace těchto situací. Pokud jde o intelektové přetížení, lze otázky přeformulovat. Při emociálních zábranách je lepší tuto možnost přímo otevřít a ptát se na pocity dítěte („Asi pro tebe není snadné o tom mluvit ...“). Velmi záleží na celkovém vystupování vyslychajícího, jak usnadní dítěti sdělení emocionálně nabitých prožitků. Únavu lze celkem spolehlivě rozpoznat. Hlásí se postupně narůstajícím motorickým neklidem dítěte, u malých dětí se zhoršuje i řečový výkon. Výslech dítěte by měl být tím kratší, čím mladší je vyslychaný a pokud možno nepřesáhnout hodinu. V případě nutnosti delšího výslechu je na úvaze vyslychajícího, zda zařadí přestávku, během které může s dítětem besedovat na nějaké vedlejší téma, nebo výslech odloží na později. V každém případě je dobré položit na závěr několik jednodušších otázek, aby výslech nekončil pro dítě neúspěchem, čímž dítě pozitivně motivujeme.⁷³

Autoři Lamb, Hershkowitz, Orbach a Esplin a jejich kolegové vyvinuli „Protocol NICHD“ (National Institute of Child Health and Human Development). Tento protokol obsahuje návod a základní pravidla pro vedení výslechu dětí, které mohou být oběťmi nebo svědci trestné činnosti. Protokol se zabývá všemi fázemi výslechu (vytvoření příznivého prostředí, úvodní fáze, navázání kontaktu, volné vypravování, jednotlivé druhy otázek,

⁷³ PROTIVINSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1987, str. 80, MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum 1995, str. 30 – 31, KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. Právo a rodina, 2000, č. 12, str. 10 a ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 333

přestávka, ukončení výslechu). Tento protokol může být používán policisty, kriminalisty, sociálními pracovníky, psychology apod.⁷⁴

Ustanovení § 104a odst. 5 TrŘ umožňuje provádět výslech dětí i formou **konfrontace** (kriminalistická metoda, při níž se dvě dříve vyslechnuté osoby, mezi jejichž výpověďmi jsou závažné rozpory, postaví tváří v tvář s cílem vyjasnit tyto rozpory, jež nelze odstranit jinak), ale jen ve zcela výjimečných případech, jestliže je to pro objasnění věci nezbytně nutné, přičemž je třeba zabránit narušení jejich duševního a mravního vývoje. Konfrontace dítěte poškozeného s obviněným je však většinou zcela nevhodná, vzhledem k nebezpečí možného způsobení psychické újmy dítěti, a proto ji lze provést jen v krajním případě, zejména jsou-li pochybnosti o věrohodnosti výpovědi poškozeného dítěte. V případech sexuálního zneužívání se konfrontace nedoporučuje.⁷⁵

3.2.5. Výslech pomocí demonstračních pomůcek

Forma výslechu není trestní řádem blíže definovaná, je dána jeho základní podmínka, kterou je protokolace. Vzhledem k tomu je možné provést výslech i demonstrativní formou, za pomoci speciálních pomůcek (např. loutek). Takto provedený výslech není v rozporu s trestním řádem a zákonným pojetím důkazu ve smyslu § 89 odst. 2 TrŘ, neboť dle tohoto ustanovení za něj může sloužit vše, co může přispět k objasnění věci, zejména výpovědi obviněného svědků, znalecké posudky, věci a listiny důležité pro trestní řízení a ohledání. Zákon sám připouští, že za důkaz může být použito i něco jiného, než je uvedeno v demonstračním výčtu výše uvedeného ustanovení, pokud to může přispět k objasnění věci. Pro demonstrativní formu výslechu byly používány různé hračky (např. panenky typu Barbie, figurky z Lega, lidské postavičky), v současnosti jsou všechna pracoviště služby kriminální policie v ČR vybavena demonstrační pomůckou – dvojicí loutek označovaných jako JÁJA a PÁJA. Tyto loutky byly inspirovány informacemi a zkušenostmi amerického pediatra dr. Adaseka a vyvinuty na základě projektu iniciovaného řadovou policistkou ČR. Loutky jsou provedeny, tak aby dítě motivovaly ke hře (vycházejí z poznání charakteristiky psychiky dětí, že všem dětem je vlastní hravost, především však hra s různými předměty), jsou vybaveny

⁷⁴ více srov. LAMB, M., E., HERSHKOWITZ, I., ORBACH, Y., ESPLIN, P., W. Tell me what happend - Structured investigative interview of child victim witnesses. Chichester: Wiley 2008

⁷⁵ MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 337 a KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení - průběh výslechu. Právo a rodina, 2000, č. 12, str. 10

sekundárními mužskými a ženskými pohlavními znaky (bez detailních napodobenin, jelikož ty by se v konečném důsledku mohly dítěti ošklivit).⁷⁶

Loutky lze používat v souladu se Závazným pokynem policejního prezidenta č. 11 ze dne 12. 7. 1995, kterým se zavádí do praxe demonstrační pomůcka (dvojice loutek „Jája a Pája“) pro objasňování mravnostní trestné činnosti spáchané na dětech, mentálně postižených, osobách a jiných osobách majících ztíženou nebo zmenšenou verbální komunikaci. Dle čl. 1 tohoto závazného pokynu jsou loutky určeny k plnění úkolů v trestním řízení. Práce s nimi je svěřena specialistům zabývajícím se řešením kriminality páchané na dětech ve struktuře služby kriminální policie, vyšetřovatelům ve spolupráci s výše uvedenými specialisty služby kriminální policie a mimoresortním subjektům (lékařům, psychologům, sexuologům) v rámci spolupráce na žádost vyšetřovatele nebo specialisty služby kriminální policie. Znalosti a zkušenosti těchto specialistů jsou klíčové pro správné použití těchto loutek při výslechu, jak je doporučováno i American Professional Society on the Abuse of Children (APSAC), která zároveň upozorňuje, že toto doporučení je často ignorováno, což považuje, vzhledem k vzrůstající popularitě loutek za alarmující.⁷⁷ Čl. 2 uvádí demonstrativní výčet trestních činností, které budou za pomoci loutek dokumentovány. Zpravidla to budou mravnostní delikty uvedené ve zvláštní části trestního zákona, zejména pohlavní zneužívání podle § 187 TrZ nebo sexuální nátlak podle § 186 TrZ nebo znásilnění podle § 185 TrZ. Podle charakteru trestné činnosti mohou být loutky využity i pro dokumentaci jiné trestné činnosti (např. týrání svěřené osoby podle § 198 TrZ, výtržnictví podle § 358 TrZ apod.). Způsob práce s loutkami upravuje čl. 3 tak, že stanovuje možnost využití loutek zejména v případech, kdy úkon je prováděn s osobou, která není schopna popsat skutkový děj deliktu pro nízký věk, nebo pro mentální indispozici, nebo při obtížném popsání skutkového děje pro nejasné slovní označení poškozenou osobou, které ostych či neznalost brání podat jasné vysvětlení. Dále upozorňuje na nutnost respektování psychických zvláštností a ostychu osob se, kterými je úkon za pomoci loutek prováděn a na zájem na přesném znázornění sexuálního aktu. Taktéž uvádí příklady taktik rozhovorů (např. samostatné vedení rozhovoru psychologem, či jiným odborníkem, kdy příslušník Policie České republiky může být přítomen rozhovoru za pomoci výslechové místnosti s využitím jejího standardního technickodokumentačního vybavení; co nejmenší počet osob přítomných bezprostředně rozhovoru; využití technických prostředků k dokumentaci atd.). Čl. 4 upravuje ošetřování loutek tj. jejich uložení a čištění.

⁷⁶ PLŠKOVÁ, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník ročník XXXIX/1995, č. 9, str. 330 – 333 a CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál 2003, str. 125

⁷⁷ slov. LAMB, M., E., HERSHKOWITZ, I., ORBACH, Y., ESPLIN, P., W. Tell me what happened - Structured investigative interview of child victim witnesses. Chichester: Wiley 2008, str. 73 an.

Loutky „Jája a Pája“ hlavně u menších dětí pomáhají vytvořit klidnější atmosféru a usnadňují komunikaci tím, že dítě může ukázat, co se stalo (tj. dítě může bez slovního komentáře předvést či naznačit jednání, která na nich byla spáchána). Tím je v duchu původního záměru výrazně omezena možná nepřesnost, která může vycházet ze sugestibility či náchylnosti přizpůsobit odpověď vyslychajícímu. Také umožňují rozhovor o sexuální problematice, pokud neznáme slovník dítěte v této oblasti. To, že dítě ukazuje, o čem mluví, dovoluje vyslychajícímu proniknout do jeho slovní zásoby. Výslech pomocí těchto loutek je úspěšný hlavně proto, že pro dítě je jednodušší ukázat (zvláště za pomoci něčeho, co je mu věkově blízké, tj. při hře s loutkami), než vyprávět o události, za kterou se většinou stydí. Loutky nejsou používány jen k výslechu menších dětí, u kterých ještě nejsou zcela rozvinuté komunikační schopnosti. Jejich použití při rozhovorech s dětmi staršího školního věku se v praxi ukázalo velmi nápomocné, zvláště v případech mravnostních deliktů, kdy pomáhají překonat stud těchto dětí. Dále se využívají k výslechu mentálně postižených, ale i dospělých osob, které byly poškozeny sexuálním deliktem, i pachatelů těchto jednání.⁷⁸

Výslech za pomoci loutek by měl začít vlastním představením loutek, které jsou umístěny tak, aby byly hned viditelné při vstupu do místnosti, ve které bude výslech probíhat. Dítěti se musí nechat dostatečný čas, aby se s loutkami sžilo a navázalo s nimi kontakt. Navázání kontaktu s loutkami je velmi důležitý krok, protože dítě pak bude prostřednictvím těchto loutek komunikovat s vyslychajícím. Vyslychající nesmí opomenout pozorovat dítě již během této počáteční hry s loutkami, proto by měl být připraven reakce dítěte na loutky zaznamenat. Loutky se dítěti předkládají oblečené. Pokud je nutné, aby loutky byly svlečené, je potřeba dítě vhodným způsobem přivést k tomu, aby loutky svléklo, případně nevtíravým způsobem mu ve svlékání loutek napomoci. Např. je možné se dítěte otázat, zda zná části lidského těla. S otázkou „Co je tohle?“ vyslychající zvedne loutku a ukáže na vlasy. Tímto způsobem pokračuje k jednoduchým nepohlavním částem těla, jako jsou oči, ruce, nohy. Pak může říct: „Proč nesundáme košilku/tričko a nepodíváme se, co je pod ní?“. Dítě, popřípadě vyslychající sundá loutce košilku/tričko a vyslychající ukáže na pupík a zeptá se: „Co je tohle?“ Poté se obdobným způsobem loutce sundají kalhoty a vyslychající může zjistit, jaké pojmenování dítě používá pro pohlavní části těla, popřípadě jaké jiné výrazy pro tyto části těla dítě slyšelo a od koho (pachatel často používá a naučí dítě slangovým výrazům, u kterých dítě často nechápe jejich nevhodnost). Po svlečení loutek je důležité vnímat a zaznamenat nejen, jak dítě pojmenovává pohlavní orgány loutek, ale také jak na ně reaguje. Vyslychající přitom

⁷⁸ MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum 1995, str. 33 a PLŠKOVÁ, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník ročník XXXIX/1995, č. 9, str. 333

musí zapomenout, že se potřebuje od dítěte dozvědět určitou důležitou informaci k případu. Jakýkoliv nevhodný zásah do „hry“ znamená konec kontaktu i soustředěnosti dítěte. Opětovné navázání kontaktu je i při této formě výslechu velmi obtížné. K opětovnému získání kontaktu s dítětem prostřednictvím loutek je třeba rekapitulovat to, co dítě již řeklo a předvedlo na loutkách. Dítě musí být utvrzeno v tom, že to, co zatím řeklo a předvedlo, je správné a není za to odsuzováno. Tímto je možné podpořit jeho důvěru ve vyslychajícího i v sebe sama. Vyslychající nesmí zapomenout na to, že úroveň navázání kontaktu s dítětem prostřednictvím loutek je rozhodující pro celkový výsledek výslechu. Dítě proto nesmí být v žádném případě nuceno, aby s loutkami spolupracovalo. Smyslem práce s loutkami je navodit situaci, ve které dítě bude spontánně, bez přinucení vypovídat.

Loutka se tak stává symbolickým, neverbálním komunikačním prostředkem, který může představovat jak dítě samo, tak kohokoliv jiného. Při výslechu je třeba citlivě určit, koho jmenovitě loutka představuje nebo koho může představovat dítě ve vztahu k loutce. Pokud se u dítěte objevuje strach nebo stud, je z psychologického hlediska doporučováno, aby dítě o vlastní prožité události hovořilo ve třetí osobě. Nedoporučuje se nutit dítě k detailnostem.

Po ukončení výslechu je vhodné nechat dítě dále si hrát s loutkami. Vyslychající by měl dítě pochválit, případně se může zapojit do hry a tak eliminovat prožitky z vyšetřovaného případu, které byly obnoveny výslechem.⁷⁹

3.2.6. Specifika výslechu vzhledem k okolnostem, ke kterým je dítě vyslycháno

Určitou skupinu vyslychaných tvoří **děti, které se přímo podílely na trestné činnosti** a nejsou vzhledem ke svému věku trestně odpovědní. Tyto děti se obvykle obávají následků své činnosti a nejsou ochotny pravdivě vypovídat. Proto je nutné, aby si vyslychající pečlivě všiml rozporů ve výpovědi, poukázal na ně vyslychanému dítěti a požádal ho o vysvětlení. Dítě většinou není schopno narychlo vymyslet nové lživé vysvětlení, zejména pokud vypovídá pod vlivem návodu, jak již bylo uvedeno výše. Neopomenutelnou úlohou výslechu v těchto případech je zajistit jeho výchovná funkce, na kterou by vyslychající neměl zapomenout.

Početnější skupinu vyslychaných dětí tvoří **děti, kterým byla trestním činem způsobena nějaká újma**. Poškozený si zpravidla lépe než jiní svědci pamatuje okolnosti

---

⁷⁹ CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. I. vydání. Praha: Portál 2003, str. 125–127 a MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum 1995, str. 34

událostí, která je předmětem vyšetřování, protože jej nepochybně vzrušila a byla spojena nepříjemnými prožitky. Právě tyto skutečnosti a obava z postoje okolí k osobě poškozeného vedou často k zveličování a fantazírování při líčení události. Také strach před nenadále vyvstalým nebezpečím, ve kterém se dítě ocitlo, může způsobit narušení správného vnímání okolností předmětné události. V tomto případě bude nutné výpověď poškozeného dítěte zvlášť pečlivě detailizovat na základě porovnání s ostatními získanými materiály.⁸⁰

K nejzávažnějším výsledkům poškozených dětí dochází často v souvislosti se sexuálním zneužíváním a týráním. Vzhledem k zvláštnostem těchto výsledkových situací, mi přijde vhodné se o nich zmínit v této práci. Výzkumy uvádějí, že zhruba v 85% případů pochází pachatel z okruhu rodiny nebo známých dítěte (z toho v 45% přímo z rodiny) a pouze ve 13% případů se objevuje náhodný pachatel, kterého dítě nezná. Vzájemná známost dospělého pachatele a poškozeného dítěte je důležitým znakem, který se promítá do psychologických zvláštností vyšetřování těchto činů. Ukazuje se např., že děti zneužívané známým pachatelem při výslechu často lžou, mění nebo odvolávají svá svědectví a střídají na první pohled protichůdné, rozporné vzorce chování. Chování, které pozoruje vyslychající při výslechu, je třeba chápat jako součást vyrovnání se s prožitým traumatem. Američan R. Summit hovoří o tzv. akomodačním syndromu (v českém překladu se používá rovněž označení adaptační syndrom), který je založen na pěti hlavních znacích popisujících a vysvětlujících chování a prožívání sexuálně atakovaných dětí:

1) Utajování

Hlavním aspektem dynamiky vztahu mezi zneužitým dítětem a pachatelem je utajení. K utajování pachatel používá řadu strategií. Jednou z nich je důsledná neverbální komunikace (rozčilené tělesné projevy, různé způsoby dotýkání se dítěte, oční kontakt). Další je vyhrožování tělesným násilím, které většinou slouží jako nástroj vydírání, kdy se hrozby týkají samotného dítěte, nebo někoho, na kom dítěti velmi záleží (mladší sourozenec, domácí zvíře). Největší hrozbou zvláště pro mladší děti je separace od rodiny. Pachatel může vyhrožovat odchodem dítěte z rodiny („Skončíš v polepšovně, pošlou tě do děcáku.“), rozpadem rodiny („Maminka se se mnou rozvede, zůstanete sami.“) nebo ztrátou matky („Už tě nebude mít ráda.“). Často vyvolává u dítěte pocit viny a přesouvá na něj zodpovědnost za budoucí osud rodiny („Šel bych do vězení, maminka by byla nešťastná, už by jsme se nikdy neviděli.“). Cílem pachatele je motivování dítěte k aktivní participaci na zneužívání, kterou

⁸⁰ KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. Právo a rodina, 2000, č. 12, str. 10 - 11

získává pomocí dárků či rozličných zvýhodňování, čímž do budoucna zatíží dítě dlouhodobými výčitkami. Dalším nástrojem manipulace s vůlí dítěte je přirozená fyziologická odpověď dítěte na sexuální stimulaci, kterou pachatel často používá jako důkaz, že si dítě zneužívání samo přeje. Zmatené a zahanbené dítě nechápe, že se jedná o vrozený mechanismus, který není závislý na jeho vůli či vědomém přání. Tendence zamlčet pramení z pocitů provinění, kdy myšlenka na přiznání vyvolává různě motivovaný strach (např.: z veřejného odsouzení, z odeřpení náklonnosti blízkých atd.). Pachatel dítěti zdůrazňuje, že to co se mezi nimi děje, je jejich tajemství. Pocit zrady tajemství má ve fantaziálním světě dětí velkou hodnotu. Dítě v této situaci dokáže udržet takové tajemství neobyčejně dlouho.

2) Bezbrannost

Dítě se cítí bezbranné a vydáno pachateli napospas. Nemá šanci se fyzicky ubránit. Sice chápe, že by se bránit mělo, ale je přesvědčeno, že nemá, na koho se obrátit. Neumí pojmenovat, co se s ním děje. Často ani neví, zda je takové chování normální. Bezmocnost je ještě zvýšena nedůvěrou jiných lidí (nejčastěji matky) k jeho signálům nebo i výpovědím. Cítí se slabé a může se cítit i jako „udavač“. Je svázáno tajemstvím, strachem a nepochopením. Bezmocnost je provázena i pocity izolace od ostatních dětí i členů rodiny. Chabý odpor dítěte (pasivita, předstíraný spánek) si pachatel vykládá (racionalizuje) jako souhlas s jeho jednáním.

3) Bezvýchodnost

Souvisí a prolíná se s bezbranností. Dítě se často považuje za špatné, protože strpělo či ještě snáší aktivity pachatele. Často je přesvědčeno, že je v něm něco, co sexuální zneužívání pachatelem samo vyvolalo. Pocit bezvýchodnosti posiluje často přítomnost dalších dětí v rodině. Dítě za ně cítí odpovědnost a chápe situaci tak, že se za ně obětovalo. Po určité době dítě přivyká situaci. K tomu, aby se s ní vyrovnalo, používá různých obranných mechanismů. Např. vytěsňuje nepříjemné detaily z paměti, což pak při výslechu ztěžuje vybavování určitých údajů o průběhu činu a nezkušenému vyslychajícímu se jeví výroky dítěte jako chudé na detaily, a proto málo věrohodné. Dalším nevědomě používaným obranným mechanismem je disociace, při níž dítě odděluje nepříjemné části vzpomínek anebo protichůdných myšlenek. Konfliktní, stresující prvky vzpomínek a myšlenek jsou zasouvány do podvědomí. Dítě tak minimalizuje prožité trauma. Krajním případem disociace myšlenek je jejich odloučení od tělesné zkušenosti. Vzniká situace, kdy dítě na základě této disociace samo sebe přesvědčí, že se vlastně nic nepříhodilo.

4) Opožděné oznámení

Oznámení se objevuje zpravidla jako reakce na jinou událost. Nejde o uvědomělé řešení problému zneužívání. U mladších dětí ke svěřeni dojde obvykle spontánně. Prozrazení tajemství sexuálního zneužívání je motivováno potřebou zbavit se tíživého tajemství. U starších dětí jde ve většině případů již o promyšlený krok, který je výsledkem dlouhodobého zvažování a to obvykle v době, kdy sexuální zneužívání trvá již delší dobu, někdy i několik let. Ke svěřeni v období dospívání dochází i tehdy, kdy si dítě začíná volit své sexuální partnery z okruhu svých vrstevníků a kdy se pachatel ze strachu před ztrátou vztahu pokouší dítě ještě více připoutat a ovládat. K odhalení také dochází i v situaci, kdy se dítě dostane od bezpečného prostředí (např.: útekem nebo odstěhováním z domova). Je důležité si uvědomit, že hlavní motivací k odhalení zneužívání v těchto případech není touha po pomstě, ale snaha zabránit zneužívání dalších dětí v rodině.

5) Odvolání obvinění

V průběhu vyšetřování již oznámeného zneužívání dítě často mění svoji výpověď a někdy i odvolává svá obvinění. Takové projevy jsou srozumitelnými reakcemi těžko snesitelné obavy, kterými dítě trpí, např. z rozbití rodiny, z toho, že bude označeno za lháře, že se dostane do dětského domova apod. Dítě své obvinění odvolá většinou i tehdy, když cítí, že v případě odsouzení pachatele za ním nebude nikdo pevně stát a bude opět bez ochrany. K odvolání dochází často na nátlak rodiny (zpravidla matky nebo sourozenců). Je důležité si uvědomit, že k tomu, aby dítě v této obtížné situaci obstálo, potřebuje nejen značnou dávku odvahy a statečnosti, ale i důvěru a podporu svého okolí.⁸¹

Výše uvedené psychologické poznatky poskytují základní osnovu pro vypracování psychologických doporučení pro vedení výslechu. Čírtková⁸² doporučuje nejdříve vyslechnout dospělé zúčastněné osoby (rodiče, učitele, trenéra atd.). Vyslýchajícimu to umožní snáze a přesvědčivěji navodit dojem, že on už vše ví, že je informován o tom, co se stalo. Dítě v takové výslechové situaci vypovídá zpravidla ochotněji. Pro vedení vlastního výslechu dále doporučuje začít výslech prvním případem sexuálního útoku nikoliv posledním případem obtěžování. První případy jsou pocítovány méně traumaticky (obvykle pachatel

⁸¹ ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 327 - 330, WEISS, P. a kolektiv. Sexuální zneužívání - Pachatelé a oběti. Praha: Grada publishing, spol. s. r. o. 2000, str. 97 - 101 a TÁUBNER, V. Nejstřelenější tajemství - sexuální zneužívání dětí. 1.vydání. Praha: Trizonia s. r. o. 1996, str. 33 - 34, 51, 61

⁸² ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004, str. 330

gradu je formy sexuálního zneužívání, tzn., že při prvním kontaktu s obětí nezachází příliš daleko a teprve při opakovaném kontaktování svoje nároky stupňuje). Přesvědčí-li se dítě, že vyslychající ho nikterak neodsuzuje, když povídá o počátečních, zpravidla méně nemravných skutcích, které méně zatěžují jeho svědomí, bude spíše připraveno i na sdělování dalších informací o povětšinou závažnějších sexuálních aktivitách pachatele. Doporučuje se přihlížet k rychlé unavitelnosti dítěte a spíše uvažovat o rozložení výslechu do několika sezení.

Malá, Raboch a Sovák⁸³ upozorňují, že se vyslychající může setkat s případy, kdy dítě nevykazuje zjevné emoční reakce při popisu sexuálního zneužití. Jedná se zejména o případy velice malých dětí, které nerozumí tomu, co se stalo a myslí si, že je to normální interakce mezi dítětem a dospělým. Dále se jedná o případy zneužívaných chlapců, kteří se jeví často jako bez emoční reakce, ne však proto, že by nebyli traumatizováni, ale proto, že jsou vychováni k zatajování takové „slabosti“. Také některé děti v období věku 6 – 10 let, které jsou psychologicky poškozené (např. deprivované atd.), vykazují minimální rozpaky nebo dokonce určité sexuální potěšení při líčení intimních podrobností. Poslední skupinu případů tvoří děti, které byly nuceny svůj příběh mnohokrát opakovat.

Vyslychající by měl být taktéž připraven na odlišné reakce sexuálně zneužitého dítěte na demonstrační loutky. Dítě je vystrašené a rozrušené, odmítá si s loutkami hrát, občas vyjádří vztek proti těmto zlým loutkám nebo jimi praští do kouta. Popřípadě dělá, že nevidí žádný rozdíl mezi „ženskými“ a „mužskými“ loutkami nebo má specifické pojmenování pro intimní partie. Na druhou stranu, pokud dítě neprojevuje tyto specifické emoční reakce na loutky, neznamená to, že nebylo sexuálně zneužito. Dítě, které nebylo zneužito, si obvykle s loutkami hraje, eventuálně se ptá vyslychajícího, proč má tyto loutky a po chvíli hledá jiné hračky.

Dále se výše zmínění autoři zmiňují o tom, že dítě, které odmítá mluvit o sexuálním zneužití je spíše pravidlem než výjimkou, a proto doporučují následující postupy:

- Užití rozumových důvodů se snahou pokusit se dítě přemluvit, aby sdělilo svůj příběh. Ujistit ho, že bude chráněno a že jeho výpověď může uchránit jeho sourozence nebo jiné děti. Taktéž může vyslychající ubezpečit dítě, že když to bude nezbytné a jeho přání, bude viník potrestán nebo opustí jejich domov, nebo půjde do vězení. Zde by měl být vyslychající, dle mého názoru opatrný, aby dítěti neslíbil něco, co nelze splnit nebo se nestane.

---

⁸³ MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum 1995, str. 32 - 35

- Otázky týkající se kontextu předpokládaného sexuálního zneužití. Tento postup je zvláště účinný, pokud dítě dopovídá: „Já nevím“, „Já si nemohu vzpomenout“, „Nechci o tom mluvit“ atd. Vyslýchající může pak říct: „Dobře, třeba mi můžeš říci, kde a kdy se to stalo. Bylo to ve dne nebo v noci? Bylo to v pokoji, co je televize? Byl doma ještě někdo?“ atd. Systémem těchto otázek vyslýchající pokračuje dále.
- Technika výběru odpovědí. Vyslýchající musí dítěti klást otázky s volným koncem. Odpovědi mu pak dovolují vytvářet scénář. Např.: „Ublížil ti strýc, otec ...?“, „Stalo se to v autě, v posteli ...?“, „Byla jsi oblečená, svlečená je z části ...?“, „Zakazoval ti o tom mluvit všem lidem, mámě ...?“
- Otázky, na které je odpověď „ano“, „ne“. Někdy dítě nechce odpovídat na otázky, kde je možné si vybrat odpověď, ale odpoví na otázky, na které je možno odpovědět ano nebo ne. Např.: „Stalo se ti něco v ložnici?“, „Bylo to v posteli?“, „Byla jsi oblečená?“, „Dotýkal se tě?“, „Rukou?“ apod.

Po těchto otázkách by se vyslýchající měl snažit dávat otázky s více otevřeným koncem. Někdy se stane, že nezabere nic, dítě trvale odmítá komunikaci, pak je nutné hodnotit veškeré ostatní důkazy bez výpovědi dítěte, což bývá velmi problematické.

3.2.7. Chyby vyslýchajícího v průběhu výslechu

Vyslýchající se může v průběhu výslechu bezděčně dopustit některých chyb, na které je vhodné upozornit. Zejména se jedná o:

- přílišnou chválu dítěte za vše, co řekne a předvede (chvála dítěte je vhodná pro povzbuzení během výslechu a při ukončení výslechu, rozhodně ale není třeba dítě neustále chválit);
- emotivní reakce vyslýchajícího (vyslýchající, který do výslechové situace vnáší své vlastní emoce, byť i neuvědomovaně a bezděčně, působí velmi negativně);
- zvyšování hlasu vyslýchajícího a zcela nevhodné mentorování (vyslýchající by neměl přebírat výchovnou roli rodiče);
- přemíru otázek na dítě (zahlcení dítěte otázkami je zcela neproduktivní);
- příliš častou změnu tématu, přeskakování z problému na problém (dítě bude zmatené, může dojít ke ztrátě kontaktu s dítětem);
- soustavné utvrzování se vyslýchajícího o pravdivosti vyslovených nebo předvedených skutečností dítětem;

- odpoutání pozornosti dítěte nevhodnou reakcí nebo činností vyslychajícího, případně jiných osob přítomných při výslechu apod.⁸⁴

3.2.8. Ukončení výslechu

Před ukončením výslechu musí vyšetřovatel poskytnout prostor pro otázky osob přítomných u výslechu (např.: příbraná osoba, znalec, rodiče, obhájce obviněného). Pokud je výslech veden ve výslechové místnosti a ostatní osoby sledují průběh výslechu z jiné místnosti, vyslychající dítě zaměstná (hračkami, kresbou apod.) a pod vhodnou záminkou se vzdálí z místnosti ke konzultaci s přítomnými osobami. Ty pak mohou navrhnout další směřování výslechu a předložit vyslychajícímu své otázky. Po návratu do místnosti vyslychající pokračuje ve výslechu dítěte, tak aby byly, pokud je to možné, zodpovězeny všechny otázky osob přítomných u výslechu.

Jak již bylo uvedeno výše, na závěr výslechu je vhodné položit dítěti pár jednodušších otázek, tak aby dítě mělo pocit, že výslech úspěšně zvládlo. Je vhodné ho pochválit, za jeho vyprávění, popřípadě se vyslychající může dítěte optat, zda také nemá nějaké otázky, které by mu chtělo položit. Před odchodem je taktéž vhodné dítě ubezpečit, že mu vyslychající chce i nadále v této věci pomáhat a ubezpečit dítě, že může vyslychajícího v případě potřeby kontaktovat a jakým způsobem.

3.2.9. Dokumentace výslechu

Dokumentace průběhu výslechu a zvláště výslechu za využití demonstračních loutek musí být pořizována tak, aby nerušila a neodváděla pozornost dítěte. Zápis na psacím stroji nebo počítači v průběhu výslechu přímo v místnosti, kde je dítě vyslycháno, působí velmi rušivě a prodlevy při zápisu jsou negativním momentem pro ztrátu kontaktu s dítětem. Faller⁸⁵ považuje, při použití této metody dokumentace, za vhodnější provádění zápisu další osobou, která bude ve vedlejší místnosti oddělené jednocestným sklem. Účelnější je použití diktafonu a zápis provést až po skončení výslechu. Vzhledem k dnešním technickým možnostem, je nejvhodnějším řešením dokumentace pomocí videozáznamu, který umožňuje přesné zachycení reakce dítěte na otázku, které je důležitou informací i pro psychology a psychiatry v případě zkoumání věrohodnosti výpovědi dítěte. Dokumentace pomocí videozáznamu je dnes plně využívána ve speciálních výslechových místnostech pro děti, jak bylo popsáno

⁸⁴ CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pomografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál 2003, str. 126 - 127

⁸⁵ více srov. FALLER, K., C. Interviewing children about sexual abuse – controversies and best practice. New York, Oxford University Press, Inc. 2007, str. 59 an.

výše. Umožňuje nerušený, plynulý výslech a poskytuje kompletní dokumentaci výslechu. Při výslechu pomocí demonstračních loutek je použití videozáznamu nebytné. I tato metoda má však i své nevýhody, např.: špatná kvalita pásky může zkreslit dokumentaci; při použití nezabudované kamery se dítě může cítit před kamerou nejisté apod.⁸⁶ Dokumentace pomocí fotografie, jako další možná forma dokumentace výslechu vedeného pomocí demonstračních loutek, ve srovnání s možnostmi dnešní techniky se již jeví jako méně vhodná. Pokud je už pořizována, musí korespondovat s průběhem výslechu a kladenými otázkami. Vlastní dokumentace výslechu musí i na videozáznamu obsahovat všechny zákonem požadované náležitosti, tj. místo, datum a čas výslechu, osobní údaje k vyslýchané osobě a její vztah k věci, zda a jakým způsobem byla zajištěna přítomnost dalších osob při výslechu, předmět výslechu (tj. k objasnění kterých skutečností je výslech veden), osobní údaje vyslychajícího, poučení dítěte, závěr výslechu a doba, kdy byl výslech ukončen. V případě přerušení výslechu pro indispozici vyslychaného dítěte je nutné na videozáznam zadokumentovat i čas, kdy byl výslech přerušen a kdy opět začal.⁸⁷

Po skončení výslechu musí vyslychající zabezpečit přepis celého výslechu, včetně všech přerušení a v protokolární formě jej nechat podepsat přítomnými výslechu. Osoby přítomné při výslechu svým podpisem potvrzují soulad obsahu protokolu s výpovědí dítěte. Protokolace musí být v souladu s filmovým i zvukovým záznamem. Protokol o výslechu dítěte musí splňovat obecné náležitosti protokolu dle trestního řádu (viz. Kapitola I. – Dokumentace výslechu). I zde je ale nutné upozornit na určité zvláštnosti, kterými se odlišuje od běžných protokolů o výsleších dospělých osob. V protokolu by měly být zachyceny otázky vyslychajícího, protože je důležité znát přesně jejich formulaci. Při výslechu menších dětí je nutné neopomenout, že verbální možnosti dítěte nejsou někdy dostatečné. Dítě se proto vyjadřuje jinak než slovně, jinými projevy, a je úkolem vyslychajícího, aby pochopil, co vlastně dítě sděluje. V protokolu je tedy nezbytné popsat chování dítěte, jeho reakce i celkovou situaci. Samozřejmě je třeba zaznamenat všechno, co dítě řekne. Jen tak je možné zachovat objektivitu. Je nepřijatelné jakýmkoliv způsobem věty dítěte upravovat, protože úpravami by se mohl změnit nebo zkreslit jejich obsah. V protokolu se použijí přesné výrazy dítěte, neboť výraz dítěte lépe vyjádří smysl toho, co chtělo uvést.⁸⁸

⁸⁶ více srov. FALLER, K., C. Interviewing children about sexual abuse – controversies and best practice. New York, Oxford University Press, Inc. 2007, str. 60 an.

⁸⁷ CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál 2003, str. 125 a PLŠKOVÁ, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník ročník XXXIX/1995, č. 9, str. 334 - 335

⁸⁸ KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. Právo a rodina, 2000, č. 12, str. 13 a PLŠKOVÁ, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník ročník XXXIX/1995, č. 9, str. 334 - 335

Jen pečlivě zpracovaný protokol splňující všechny zákonné náležitosti a kvalitní videozáznam s přesným časovým zaznamenáním mohou obstát jako plnohodnotný důkazní prostředek před soudem.

3.3. Opakování výslechu

Pracovní zkušenosti psychologů, které uvádějí a potvrzují doporučení (bohužel dosud nikoli příkaz) zákona v § 102 odst. 1 TrŘ, aby výslech dítěte nebyl prováděn vícekrát než jednou, a to ze dvou zásadních důvodů:

- a) Častými výslechy (opakovanými) je ohrožována psychika dítěte v různých ohledech, např. jeho pozice v kolektivu ostatních dětí, citová stránka, obrazotvornost, školní výuka, jeho sociální „důležitost“, atd. Jedná se jednak o děti, které jsou nezdravé, psychicky labilní (vratké), neurotické, chlubitvé a jednak o výslechy týkající se obsáhlých skutečností.
- b) Při výpovědích, které byly nepravdivé, lživé se opětovnými výslechy dětská lež ještě více upevňuje (fixuje). Dítě často ze lhavé obrazotvornosti řekne něco, co nemá při pozdějším výslechu odvahu odvolat. Opětovná výpověď při struktuře jakou u dětské paměti známe (tj. mechanická) se stává stereotypním odříkáváním souhlasícím úplně s dřívější výpovědí, což na člověka neznalého psychologických problémů působí dojmem mimořádně pravdivosti. Dítě opětovně vyslýchané proto dovede často přesně opakovat totéž, co vypovídalo dříve, což ovšem nelze vždy pokládat za důkaz, že mluví pravdu, neboť svéráznost mechanické paměti dítěte vede k tomu, že si výpověď může naučit nazpaměť jako školní průpovídku a také ji tak odříkávat. Velmi výrazně zde opět působí stereotypnost vyjadřování, jakou vytváří školní výuka a ještě významněji se zde uplatňuje otázka autority toho, kdo klade otázky. Je bezpochyby, že vyslýchající je pro dítě nejméně stejnou autoritou jako např. učitel. A jak již bylo řečeno, dítě je náchylné přizpůsobit výpověď tomu, kdo je chce slyšet.

Výjimku z výše uvedeného tvoří výslech dětí předškolního věku (do 7 let), kde se spíše vyplatí výslech naplánovat na několik sezení. Zde vlastně nejde o opakování, ale o pokračování výslechu. V případech, kdy to není možné, doporučuje se vyslýchat s přestávkami vyplněnými činnostmi, která je dostačující k obrácení pozornosti dítěte jiným směrem.

V ostatních případech, kdy se výslech musí opakovat, je třeba začít nový výslech stručným připomenutím tématu výslechu. V žádném případě nesmí výslechy následovat po

sobě v krátké době; jinak se vystavujeme možnosti přetížení dětského organismu se všemi neblahými důsledky (končícími – jak již bylo uvedeno- až nervovým šokem).⁸⁹

Opakování výslechu je v literatuře označováno za nejčastější chybu trestního řízení, jehož účastníkem je dítě. Ustanovení § 102 TrŘ ukládá všem orgánům činným v trestním řízení povinnost při výslechu osoby mladší než 15 let, týkající se okolností, jejichž ožívání v paměti by vzhledem k věku mohlo nepříznivě ovlivňovat její duševní a mravní vývoj, počínat si zvláště šetrně a po obsahové stránce tak, aby výslech v dalším řízení zpravidla už nebylo třeba opakovat. Chmelík⁹⁰ upozorňuje, že praxe je bohužel jiná. Pracovníci služby kriminální policie při odhalování mravností trestné činnosti, kterou bylo poškozeno dítě, volí nejsnazší postup, kterým je výslech poškozeného dítěte před zahájením trestního stíhání, vyšetřovatel tento výslech opakuje po sdělení obvinění a dítě je zpravidla vyslýcháno ještě jednou v řízení před soudem. Přičemž výslech dítěte před zahájením trestního stíhání často není nutný. Jestliže je známa osoba, která má být obviněna, a jsou zjištěny odůvodněné skutečnosti nasvědčující tomu, že byl spáchán trestný čin, je možné dle § 160 odst. 1 TrŘ zahájit trestní stíhání. Skutečnosti, na základě kterých je možné zahájit trestní stíhání, může policejní orgán opatřit i z jinak než přímo od dítěte např. od rodičů, podezřelého, učitelů, z lékařského vyšetření dítěte apod. Růžička⁹¹ doporučuje získat potřebné informace neformálním postupem dle § 158 odst. 3 a 5 TrŘ. Vyšetřovatel by si ale měl uvědomit, že z pohledu dítěte je i tento postup srovnatelný s výslechem. Dalším možným postupem je možnost provést výslech dítěte jako neodkladný anebo neopakovatelný úkon pokud jsou splněny podmínky § 160 odst. 4 TrŘ a § 158 odst. 8 TrŘ, s možností přečtení protokolu o výslechu takového svědka s ohledem na § 102 odst. 2 TrŘ v hlavním líčení.

V přípravném řízení je výslech dítěte prováděn zpravidla dle § 102 TrŘ, a to tak, aby byly splněny veškeré vyžadované procesní náležitosti a v řízení před soudem mohl soud rozhodnout o provedení tohoto důkazu přečtením protokolu bez podmínek uvedených v § 211 odst. 1 a 2 TrŘ. Podmínky uvedené v § 102 TrŘ byly rozebrány výše. Nyní pouze upozorním na nejčastější procesní chyby, kterých se vyšetřovatel musí vyvarovat. Procesní nedostatky spočívají zejména v neúčasti pedagoga či jiné osoby mající zkušenosti s výchovou dětí

⁸⁹ MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. 1. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968, str. 59 - 60

⁹⁰ CHMELÍK, J. Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. 2. upravené a rozšířené vydání. Praha: Ministerstvo vnitra ČR 1998, str. 87 - 88

⁹¹ ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2003, str. 811 - 812

(přibraná osoba), v nevhodné účasti rodiče při výslechu dítěte, v nedostatečném poučení dítěte vzhledem k jeho věku, v neúčasti obviněného nebo jeho obhájce při výslechu apod.

Opomenutí povinnosti přibrat k výslechu dítěte pedagoga nebo jinou osobu mající zkušenost s výchovou dětí je podstatnou vadou tohoto úkonu, činí výpověď nepoužitelnou k důkazu a může být důvodem pro vrácení věci státnímu zástupci k došetření. Bez odstranění této vady nemůže být takový důkaz použit před soudem.

O následních nedostatečného poučení a jeho neúplné protokolaci a rizicích přítomnosti rodiče bylo již pojednáno výše (viz Kapitola III. – Poučení a Přítomnost rodičů u výslechu dítěte).

Aby po obsahové stránce nebylo třeba výslech dítěte opakovat, je třeba dodržet při tomto výslechu požadavky na kontradiktornost dokazování, jak vyplývá z čl. 6 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod. Dle čl. 6 odst. 3 písm. d) má obviněný právo vyslyšet nebo dát vyslyšet svědky, a to jak ty, kteří svědčí v jeho prospěch, tak i ty, kteří svědčí v jeho neprospěch. Vystupuje-li tedy v řízení svědek, který obviněného usvědčuje, má mít obviněný nebo jeho obhájce v tomto řízení alespoň jednou možnost klást takovému svědku otázky. V případě výslechu dítěte podle § 102 je tedy nezbytné zajistit účast obviněného nebo jeho obhájce tak, aby jim bylo umožněno klást dítěti otázky (jak bylo uvedeno výše, v tomto případě se tak děje prostřednictvím vyslychajícího před ukončením výslechu). Podmínkou použitelnosti protokolu o výslechu dítěte v hlavním líčení je tedy to, že obviněný nebo obhájce měli možnost se výslechu účastnit a klást svědkovi otázky. Vzhledem k tomu, že dítě je často jediným svědkem, jehož výpověď představuje přímý usvědčující důkaz, nerespektování tohoto požadavku pak může mít závažné nepříznivé důsledky pro dokazování v hlavním líčení.

V řízení před soudem, je pak dítě znovu vyslechnuto, jen pokud je toho třeba ke správnému rozhodnutí, tj. pouze v nutných případech. Posouzení, zda jde o takový případ, bude záležet na všech okolnostech konkrétní trestní věci, zejména na důkazní situaci. Pokud výslech dítěte byl proveden s dodržáním všech náležitostí a byl řádně zaprotokolován, soud by měl provést tento důkaz přečtením protokolu i bez splnění podmínek § 211 odst. 1 a 2 TrŘ, aniž by bylo nutné dítě znovu vyslyšet. V případech, kdy jsou v přípravném řízení shromážděny důkazy, které dostatečně odůvodňují postavení obviněného před soud i bez nutnosti výslechu dítěte, může být dítě v případě potřeby vyslechnuto až v hlavním líčení.⁹²

---

⁹² CHMELÍK, J. a kolektiv Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. 1. vydání. Praha: Portál 2003, str. 127, JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde a.s. 2007, str. 360 a ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008, str. 902 - 904

3.4. Hodnocení výpovědi

Cílem výslechu je získání úplných a věrohodných výpovědí za účelem zjištění objektivní pravdy o vyšetřované události. Za věrohodnotné výpovědi jsou označovány výpovědi, které odpovídají tomu, co se ve skutečnosti událo. Hodnocení věrohodnosti výpovědi se provádí srovnáním údajů obsažených ve výpovědi s ostatními důkazy, prověřením vnitřní shody samotných údajů ve výpovědi a vyjasněním dalších okolností.

Současná kriminalistická praxe vychází z toho, že při respektování individuálních zvláštností vývoje dětské psychiky a odpovídající volbě taktických postupů vedení výslechu je možno získat od nedospělce pravdivou výpověď, kterou lze využít v trestním řízení.

Při zkoumání věrohodnosti dětské výpovědi je třeba odlišit obecnou věrohodnost od věrohodnosti speciální. Obecná věrohodnost se získává z objektivních zpráv. Vyjadřuje, že určitá osoba má odpovídající předpoklady k objektivnímu vnímání, pochopení a vybavení událostí prožívaných ve svém běžném životě. Klade taktéž důraz na analýzu prostředí, v němž dítě vyrůstá, a jeho možné vlivy na psychiku dítěte. Speciální věrohodnost spočívá v posouzení, zda je konkrétní výpověď o dané situaci pravdivá, či do jaké míry lze spoléhat na její pravdivost. Toto zkoumání se provádí porovnáváním jednotlivých výpovědí, které byly realizovány opakovaně s různým časovým odstupem, přičemž je nutné se zaměřit na odhalení možných důvodů lživé výpovědi, kterými mohou být například strach, msta, ochrana jiné osoby nebo případná sugesce apod. Taktéž při zkoumání věrohodnosti dětské výpovědi je nutný individuální přístup ke každému dítěti.

V letech 1976 až 1983 byl proveden rozbor více než sta znaleckých expertiz, na základě nichž byla zkoumána věrohodnost dětské výpovědi v závislosti na věku vyslýchaného dítěte. Ukázalo se, že nejspolehlivější jsou výpovědi dětí mladšího školního věku. Za nejpriznivější věk z hlediska věrohodnosti se považuje období mezi 9. a 11. rokem. U chlapců toto příznivé období přetrvává přibližně do 13 do 14 let, u dívek začínají být po 10. až 12. roce výpovědi méně spolehlivé. Dívky jsou totiž v tomto období značně citově nevyvážené, afektivní, projevuje se u nich zvýšená sexuální vnímavost a zvědavost apod. Mnohdy si dokáží předem dokonale připravit výpověď a vypovídat v závislosti na kladném či záporném citovém zaměření, které mají k zúčastněným osobám. U výpovědí dětí v předškolním věku se jako problematická ukázala spolehlivost časových údajů. Zkušenosti vyšetřovatelů potvrzují, že do deseti let je zpravidla velmi nízká, teprve později se pomalu zvyšuje.

Při hodnocení výpovědi dospívajících dívek, zvláště staršího školního věku je třeba zkoumat, zda se v osobnosti vyslychané nevyskytují hysterické rysy. U chlapecké populace nejsou hysterické rysy osobnosti zdaleka tak výrazné. Hysterické dívky dovedou působit na city, rafinovaně lžou a dívají se přitom bezostyšně zpřímá do očí, funkčně se rozpláčí, ale bystře sledují reakce okolí. Hysterické typy jsou problémem při vyšetřování a málo zkušený vyšetřovatel může podlehnout vytvořené iluzi a učinit si o případu chybný názor. Hysterické rysy se u dětí objevují asi po 10. až 11. roce. Tyto děti se vyznačují tím, že rády a nenuceně vyprávějí, co prožily, avšak jimi popsané situace se vždy vymykají běžné životní normě. Děti se do vyprávění tak vžijí, že mu nakonec samy uvěří. Svých cílů dosahují lží, pláčem a obratnými podvody, jejich reakce jsou přesně promyšlené a účelové, většinou nepřiměřené podnětům. Na nepatrný podnět mnohdy vzplanou, rozčílí se, házejí na zem předměty, rozpláčí se a mají tajnou radost, že jsou středem pozornosti. Realitu dovedou obratně doplnit svými výmysly. Podcenění těchto jedinců je velmi nebezpečné, jejich výpovědi je nutné obezřetně hodnotit a důkladně studovat podrobné materiály o jejich osobnosti, popř. si i vyžádat znalecký posudek.

Zkušeni vyšetřovatelé mnohdy dokáží okamžitě odhadnout, zda dítě lže, vymýšlí si, či zda mluví pravdu. Ve složitějších případech je ale zcela nezbytná spolupráce s psychologem a pro případ pochybností o věrohodnosti výpovědi dítěte je třeba si vyžádat znalecký posudek.⁹³

---

⁹³ KACAFÍRKOVÁ, M. Věrohodnost výpovědi nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Trestní právo 2002, č. 10, str. 20 - 22

ZÁVĚR

Cílem mé diplomové práce bylo vymezení základních pojmů, které jsou pro pochopení této problematiky nezbytné, vymezení specifík výslechu dětí a rozebrání nezbytných kroků vyšetřujícího k tomu, aby výslech dítěte mohl být proveden jen jednou.

V první kapitole jsem vymezila základní pojmy této oblasti, tj. výslech, výpověď, vysvětlení, dítě, týrané dítě a sexuálně zneužívané dítě. Dále jsem shrnula obecnou charakteristiku výslechu, tak aby vytvořil základní rámec tohoto institutu.

V druhé kapitole jsem se věnovala vývoji dětské psychiky a jejím zvláštnostem, jelikož právě specifika tohoto vývoje ovlivňují průběh výslechu a jejich znalost je pro vyslýchajícího klíčová. Jedině vyslýchající, který je obeznámen s touto problematikou může řádně připravit a kvalifikovaně vést výslech dítěte. Jednotlivá specifika jsem nejprve popsala jednotlivě a v druhé části této kapitoly jsem zohlednila vývojové zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Dětská psychika se rychle vyvíjí, takže stupeň vývoje dětské psychiky pro jednotlivé věkové kategorie se radikálně liší.

Stěžejní kapitolou této práce je třetí kapitola, ve které se zabývám již samotným výslechem dětí. Výslech je zde popsán od přípravy, přes vlastní výslech až po jeho dokumentaci s důrazem na vymezení specifík těchto výslechů. Začátek této kapitoly rozebírá jednotlivé body přípravy výslechu dítěte, neboť jen řádně a pečlivě provedená příprava je důležitým prvním krokem k úspěšně provedenému výslechu. V rámci přípravy by vyslýchající měl zjistit co nejvíce informací o vyslýchaném dítěti, zvolit místo výslechu a zajistit technické vybavení, které bude potřeba a dále zajistit přítomnost všech osob, které u výslechu musí nebo mohou být přítomni. Následuje část pojednávající o průběhu výslechu dítěte. Vyslýchající musí nejdříve zvolit vhodný způsob zajištění přítomnosti dítěte u výslechu. Před samotným výslechem je důležité, zda se vyslýchajícímu podaří navázat s dítětem kontakt. Po navázání kontaktu nesmí vyslýchající zapomenout dítě přiměřeně k jeho věku poučit. Důležitost poučení jsem se snažila poukázat na příkladu z praxe podpořeného rozhodnutím Nejvyššího soudu. Vlastní výslech začíná volným vypravováním dítěte, do kterého by vyslýchající neměl zasahovat. Tato fáze je velmi důležitá, neboť během ní má vyslýchající možnost zjistit podstatné informace o vyšetřovaném případě i o osobě vyslýchaného dítěte. Ve volném vypravování dítěte totiž nedochází k tolika deformacím jako v jeho odpovědích na otázky. Po skončení volného vypravování následují otázky. Vymezila jsem otázky, které jsou nepřipustné, otázky nesoucí určitá rizika (i s možnostmi jak se těmto rizikům vyhnout) a otázky, které mohou vyslýchajícímu pomoci překonat zdánlivě

zapomenuté a rozpaky dítěte vypovídat. Zvláštní pozornost jsem věnovala výslechu pomocí demonstračních pomůcek, kterými jsou v současnosti loutky „Jája“ a „Pája“. Tyto loutky mají dle mého názoru velký význam pro výslech dítěte, jelikož umožňují výslech i menších dětí, které nemají ještě zcela vyvinuté komunikační schopnosti nebo jsou mentálně zaostalí. Pomáhají překonat ostych dítěte, neboť pro dítě je mnohem snazší ukázat než říct. Důležité mi přišly i specifika výslechu vzhledem k okolnostem, ke kterým je dítě vyslýcháno. Jinak bude vyslýchající postupovat v případech dítěte, které se podílelo na trestné činnosti a jinak v případech dítěte v postavení poškozeného. V případě poškozených dětí jsem se více zaměřila na sexuálně zneužívané děti, u kterých by měl výslech být prováděn zvlášť citlivě a jejichž výslech klade na vyslýchajícího mimořádné nároky. V následující části jsem shrnula nejčastější chyby vyslýchajícího, kterých by se neměl během výslechu dopustit. Pokračuji způsobem ukončení výslechu, před nímž nesmí vyslýchající zapomenout dát prostor pro otázky zúčastněných osob a náležitosti dokumentace výslechu. Jen řádně provedená dokumentace včetně kvalitně sepsaného protokolu o výslechu mohou obstát během dokazování v řízení před soudem. Předposlední částí této kapitoly jsem věnovala problematice opakování výslechu. Jak už naznačuje cíl této diplomové práce, vyšetřovatel by měl postupovat tak, aby v průběhu trestního řízení byl výslech dítěte proveden jen jednou. Nejprve jsem popsala psychologické aspekty opakování výslechu. Poté jsme se pokusila přiblížit právní aspekty výslechu dítěte. V rámci jednotlivých fází trestního řízení, a to pro postup před zahájením řízení, přípravné řízení a řízení před soudem jsem vymezila způsoby výslechu dítěte dle trestního řádu a pokusila jsem se upozornit na nejčastější procesní chyby. Závěrem této práce se zabývám problematikou hodnocení výpovědi. I zkoumání věrohodnosti výpovědi dítěte má svá úskalí. Zajímavé postřehy přinesl rozbor znaleckých expertíz z let 1976 až 1983.

Závěrem bych chtěla podotknout, že z uvedených možností provedení výslechu dětí, mě nejvíce zaujala spolupráce s dětskými krizovými organizacemi, které umožňují nejen odbornou pomoc při vedení výslechu, ale mohou poskytnout dítěti a jeho rodině i následnou péči a pomoc. Je ale otázkou, zda by v těchto případech měl roli vyslýchajícího zcela převzít psycholog a role vyšetřovatele by měla zůstat omezena na zajištění základních formálně procesních úkonů administrativního charakteru. I když považuji přítomnost psychologa u výslechu dítěte za velice přínosnou, vedení výslechu by mělo zůstat na vyšetřujícím, který na základě svého vzdělání a zkušeností musí zajistit, aby výsledný výslech mohl být použit jako důkaz v následném soudním řízení.

SEZNAM POUŽITÝCH ZKRATEK

TrŘ - zákon č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním

TrZ - zákon č. 40/2009 trestní zákoník

SEZNAM PRAMENŮ

Právní předpisy:

Zákon č.141/1961 Sb., o trestním řízení soudním, ve znění zákonů č. 57/1965 Sb., č. 59/1965 Sb., č. 173/1968 Sb., č. 58/1969 Sb., č. 149/1969 Sb., č. 156/1969 Sb., č. 48/1973 Sb., č. 29/1978 Sb., č. 43/1980 Sb., č. 159/1989 Sb., č. 50/1990 Sb., č. 53/1990 Sb., č. 81/1990 Sb., č. 101/1990 Sb., č. 178/1990 Sb., č. 303/1990 Sb., č. 558/1991 Sb., č. 25/1993 Sb., č. 115/1993 Sb., č. 283/1993 Sb., č. 292/1993 Sb., č. 154/1994 Sb., č. 214/1994 Sb., č. 8/1995 Sb., č. 152/1995 Sb., č. 150/1997 Sb., č. 209/1997 Sb., č. 148/1998 Sb., č. 166/1998 Sb., č. 191/1999 Sb., č. 29/2000 Sb., č. 227/2000 Sb., č. 30/2000 Sb., č. 77/2001 Sb., č. 144/2001 Sb., č. 265/2001 Sb., č. 424/2001 Sb., č. 200/2002 Sb. (část), č. 226/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 218/2003 Sb., č. 279/2003 Sb., č. 200/2002 Sb., č. 237/2004 Sb., č. 257/2004 Sb., č. 283/2004 Sb., č. 539/2004 Sb., č. 539/2004 Sb. (část), č. 587/2004 Sb., č. 239/2005 Sb., č. 45/2005 Sb., č. 394/2005 Sb., č. 413/2005 Sb., č. 79/2006 Sb., 113/2006 Sb., č. 321/2006 Sb., č. 115/2006 Sb., č. 253/2006 Sb., č. 165/2006 Sb., č. 112/2006 Sb., č. 179/2007 Sb., č. 170/2007 Sb., č. 345/2007 Sb., č. 135/2008 Sb., č. 121/2008 Sb., č. 177/2008 Sb., č. 384/2008 Sb., č. 90/2008 Sb., č. 129/2008 Sb., č. 274/2008 Sb., č. 457/2008 Sb., č. 480/2008 Sb., č. 52/2009 Sb., č. 301/2008 Sb., č. 7/2009 Sb., č. 218/2009 Sb., č. 41/2009 Sb., č. 272/2009 Sb., č. 306/2009 Sb., č. 163/2010 Sb.

Zákon č. 40/2009 trestní zákoník, ve znění zákona č. 306/2009 Sb.

Zákon č.273/2008 o Policii České republiky, ve znění zákonů č. 41/2009 Sb. (část), č. 41/2009 Sb.

Úmluva o právech dítěte přijaté dne 20. 11. 1989 v New Yorku zveřejněná ve Sbírce zákonů pod č. 104/1991 Sb.

Zákon č. 40/1964 Sb. občanského zákoníku, ve znění zákonů č. 58/1969 Sb., č. 146/1971 Sb., č. 131/1982 Sb. (část), č. 131/1982 Sb., č. 94/1988 Sb., č. 188/1988 Sb., č. 87/1990 Sb., č. 105/1990 Sb., č.116/1990 Sb., č. 87/1991 Sb., č. 509/1991 Sb., č. 264/1992 Sb., č. 267/1994 Sb., č. 104/1995 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 94/1996 Sb., č. 89/1996 Sb., č. 227/1997 Sb., č. 91/1998 Sb., č. 165/1998 Sb., č. 363/1999 Sb., č. 27/2000 Sb., č. 103/2000 Sb., č. 159/1999 Sb., č. 227/2000 Sb., č. 367/2000 Sb., č. 229/2001 Sb., č. 501/2001 Sb., č. 317/2001 Sb., č. 135/2002 Sb., č. 125/2002 Sb., č. 136/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 476/2002 Sb., č. 88/2003 Sb., č. 135/2002 Sb. (část), 47/2004 Sb., č. 480/2004 Sb., č. 37/2004 Sb., č. 278/2004 Sb., č. 554/2004 Sb., č. 359/2005 Sb., č. 56/2006 Sb., č. 107/2006 Sb., č. 57/2006 Sb., č. 160/2006 Sb., č. 115/2006 Sb., č. 315/2006 Sb., č. 443/2006 Sb., č. 264/2006 Sb., č. 296/2007 Sb., č. 230/2008 Sb., č. 384/2008 Sb., č. 215/2009 Sb., č. 285/2009 Sb., č. 306/2008 Sb.

Zákon č. 94/1963 Sb. o rodině, ve znění zákonů č. 132/1982 Sb., č. 234/1992 Sb., č. 72/1995 Sb., č. 91/1998 Sb., č. 360/1999 Sb., č. 301/2000 Sb., č. 109/2002 Sb., č. 320/2002 Sb., č. 321/2002 Sb., č. 315/2004 Sb., č. 383/2005 Sb., č. 134/2006 Sb., č. 227/2006 Sb., č. 115/2006

Sb., č. 342/2006 Sb., č. 112/2006 Sb., č. 259/2008 Sb.

Zákon č. 178/1990 Sb., kterým se mění a doplňuje trestní řád

Zákon č. 265/2001 Sb., kterým se mění zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony, ve znění zákonů č. 283/2004 Sb., č. 362/2003 Sb., č. 274/2008 Sb., č. 41/2009 Sb.

Ústavní zákon č. 23/1991 Sb., kterým se uvozuje Listina základních práv a svobod jako ústavní zákon Federálního shromáždění České a Slovenské Federativní Republiky, ve znění ústavního zákona č. 162/1998 Sb. (Listina základních práv a svobod)

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky, ve znění ústavních zákonů č. 347/1997 Sb., č. 300/2000 Sb., č. 448/2001 Sb., č. 395/2001 Sb., č. 515/2002 Sb., a č. 319/2009 Sb.

Závazný pokyn policejního prezidenta č. 11 ze dne 12. 7. 1995, kterým se zavádí do praxe demonstrační pomůcka (dvojice loutek „Jája a Pája“) pro objasňování mravnostní trestné činnosti spáchané na dětech, mentálně postižených, osobách a jiných osobách majících ztíženou nebo zmenšenou verbální komunikaci

Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod zveřejněná ve Sbírce zákonů pod č. 209/1992 Sb., ve znění zákonů č. 41/1996 Sb., č. 243/1998 Sb., č. 48/2010 Sb.m.s., doplněna Dodatkovým protokolem, sjednaný v Paříži dne 20. března 1952, Protokolem č. 2 sjednaný ve Štrasburku dne 6. května 1963, Protokolem č. 4, sjednaný ve Štrasburku dne 16. září 1963, Protokolem č. 6 sjednaný ve Štrasburku dne 28. dubna 1983 a Protokolem č. 7, sjednaný ve Štrasburku dne 22. listopadu 1984.

Monografie:

MUSIL, J., KONRÁD, Z., SUCHÁNEK, J. Kriminalistika 2. přepracované a doplněné vydání. Praha: C. H. Beck, 2004

SPURNÝ, J. Psychologie výslechu 1. vydání. Praha: Portál, 2003

CHMELÍK, J., Trestná činnost mládeže a páchaná na mládeži. Praha: MV ČR, 1998

VANÍČKOVÁ, E., HADJ-MOUSSOVÁ, Z., PROVAZNÍKOVÁ, H. Násilí v rodině. Praha: Karolinum, 1995

MALÁ, E., RABOCH, J., SOVÁK, Z. Sexuálně zneužívané děti. Praha: Psychiatrické centrum, 1995

CHMELÍK, J. a kol. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita 1. vydání. Praha: Portál, 2003

NĚMEC, M. Výslech a taktika jeho provádění ve speciální výslechové místnosti 1. vydání. Praha: Vydavatelství PA ČR, 2003

PROTIVINSKÝ, M., MUSIL, J., PRERAD, V. Taktika výslechu v přípravném řízení trestním.

Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1987

MATYÁŠEK, J., SOUKUP, J., BÁRTA, B. Psychologie a výslechová praxe. I. vydání. Praha: Nakladatelství Orbis 1968

SOUKUP, J. Sebeobvinění a nepravdivá doznání. I. vydání. Praha: Ústav kriminalistiky a právnické fakulty UK 1973

ČÍRTKOVÁ, L. Forenzní psychologie. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. 2004

PŘÍHODA, V. Ontogeneze lidské psychiky I – vývoj člověka do 15 let. 3. nezměněné vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství 1963

KONRÁD, Z., NĚMEC M., NOVOTNÝ, F. Vybrané otázky teorie a praxe výslechu. 1. vydání. Praha: Policejní akademie České republiky 2008

JELÍNEK, J. a kol. Trestní právo procesní. 5. aktualizované vydání. Praha: Linde a.s. 2007

ŠÁMAL, P. a kol. Trestní řád. Komentář. I. díl. 6. vydání. Praha: C. H. Beck 2008

FENYK, J. HAVLÍK, T., RŮŽIČKA, M. Rozhodnutí a stanoviska k trestnímu řádu 1918 – 2004. 2. vydání. Praha: C. H. Beck 2004

ŠÁMAL, P., NOVOTNÝ, F., RŮŽIČKA, M., VONDRUŠKA, F., NOVOTNÁ, J. Přípravné řízení trestní. 2. doplněné a přepracované vydání. Praha: C. H. Beck 2003

LAMB, M., E., HERSHKOWITZ, I., ORBACH, Y., ESPLIN, P., W. Tell me what happened – Structured investigative interview of child victim witnesses. Chichester: Wiley 2008

WEISS, P. a kolektiv. Sexuální zneužívání – Pachatelé a oběti. Praha: Grada publishing, spol. s. r. o. 2000

TÄUBNER, V. Nejstřelenější tajemství – sexuální zneužívání dětí. 1. vydání. Praha: Trizonia s. r. o. 1996

FALLER, K., C. Interviewing children about sexual abuse – controversies and best practice. New York, Oxford University Press, Inc. 2007

Články:

KACAFÍRKOVÁ, M. Vývoj psychiky nedospělých a mladistvých osob z hlediska potřeb výslechové praxe v trestním řízení, psychické zvláštnosti jednotlivých věkových kategorií. Právo a rodina, 2001, č. 1

KACAFÍRKOVÁ, M. Postavení nezletilého poškozeného v trestním řízení. Právo a rodina, 2001, č. 7

KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení (1.část). Právo a rodina, 2000, č. 10

BÁRTÍKOVÁ, G. Výslech nezletilého svědka – poškozeného a jeho druhotná viktimizace. – dostupný na <http://web.mvcr.cz/archiv2008/aktualit/sdeleni/2001/vyslech.html> - zobrazeno dne 13.3.2009

KACAFÍRKOVÁ, M. Výslech nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení – průběh výslechu. Právo a rodina, 2000, č. 12

BEDRNOVÁ, J. Falešná oběť a jiné případy. MF PLUS, 2008, č. 48

ŠANTA, J. K niektorým aspektom a nedostatkom pri realizácii vyšetrovacích úkonov s maloletými. Kriminalistický sborník 1995, č. 6

PLŠKOVÁ, A. Jája a Pája. Kriminalistický sborník ročník XXXIX/1995, č. 9

KACAFÍRKOVÁ, M. Věrohodnost výpovědi nedospělých a mladistvých osob v trestním řízení. Trestní právo 2002, č. 10

Zvláštní zpráva Nejvyššího státního zastupitelství o trestné činnosti páchané mladistvými a nedospělci a trestné činnosti páchané na dětech a na mládeži ze dne 15.6.1998, čj. 1 Spr 135/98, Ministerstvo vnitra – časopis Policista č. 12/1998

Judikatura:

Rozhodnutí Krajského soudu v Českých Budějovicích – 2 To 107/1968 (č. 31/1968 Sb. rozh. tr.)

Rozhodnutí Vrchního soudu v Olomouci - 2 To 156/1996

Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČSR – 7 To 14/1986 uveřejněného v Bulletinu NS ČSR č. 3/1968 jako rozhodnutí č. 30

Rozhodnutí Nejvyššího soudu uveřejněného v Bulletinu NS ČSR č. 5/1977-46

Ostatní prameny:

BLAHUŠ, P. Pro výslechy dětí má policie barevné pokoje s hračkami, 2007 – dostupné na <http://www.novinky.cz/krimi/112481-pro-vyslechy-deti-ma-policie-barevne-pokoje-s-hrackami.html> - zobrazeno dne 13.3.2009

HOMOLA, M. K výslechu dětí pomáhají loutky i speciální místnosti, 2009 – dostupné na <http://www.novinky.cz/krimi/185845-k-vyslechum-deti-pomahaji-loutky-i-specialni-mistnost.html> - zobrazeno dne 15.4.2010

MACHOVÁ, M. Kdo tě týral? Děti budou u výslechu obklopeni hračkami, 2008 – dostupné na <http://aktualne.centrum.cz/domaci/soudy-a-pravo/clanek.phtml?id=618658> – zobrazeno dne 13.3.2009

<http://encyklopedie.vseved.cz/suggestivn%C3%A1lky.html> - k pojmu suggestivní otázky – zobrazeno dne 26.4.2010

<http://leccos.com/index.php/clanky/otazky-kapciozni-a-sugestivni.html> - k pojmu sugestivní a kapciózní otázky - zobrazeno dne 26.4.2010

<http://slovník-cizich-slov.abz.cz/web.php/slovo/kapciozni.html> - k pojmu kapciózní otázky – zobrazeno dne 26.4.2010

<http://www.online-slovník.cz/slovník-cizich-slov/kapciozni.html> - k pojmu kapciózní otázky – zobrazeno dne 26.4.2010

http://encyklopedie.vseved.cz/kapci%C3%B3zu%C3%AD_ot%C3%A1zky.html - k pojmu kapciózní otázky – zobrazeno dne 26.4.2010

Specificity of interrogation of children (abstrakt)

The purpose of my thesis is to analyse the specificity of interrogation of children.

The thesis is composed of three chapters, each of them dealing with different aspects of children's interrogation. Chapter One is introductory and defines basic terminology used in the thesis: interrogation, testimony, explication, child, CAN – Child Abuse and Neglect syndrome and CSA – Child Sexual Abuse syndrome. The chapter is subdivided into two parts. Part One explains mentioned basic terminology. The Part Two summarizes general characteristics of the interrogation.

Chapter Two deals with the evolution of children's psyche and her specificity, because the specificity of this evolution influences the course of interrogation and their knowledge are key for interrogating police officer. Part One describes these specificities individually. The Part Two considers the evolution's specificities of particular age's categories.

Chapter Three concentrates on problems resulting from the interrogation of children. On the begging of this chapter is introduced relevant Czech legislation. Chapter Three is subdivided into four parts. The Part One describes the necessity of good preparation of the interrogation. The main points of preparation are: finding of information about child, providing of proper place for interrogation, ensuring of presence of all necessary persons. The following part denotes about the process of children's interrogation. It's very important to establish rapport between child and interrogating police officer. After establishing rapport, interrogating police officer mustn't forget to caution child about one's rights. The necessity of right notice I try to show on real case and judgment of Supreme Court. The interrogation is begun by child's monologue, after than interrogating police officer asks his questions. This part also highlights to use anatomically detailed dolls "Jája" and „Pája“. Next point of this part is specification of interrogation considering the circumstances of the investigation of a crime with focus on sexual abuse children. On the end of this part is mentioned most frequent mistakes, the form of closing the interrogation and the elements of file. The Part Three examines on repeated interrogation problems with their psychical and law's aspects. The Part Four deals with examination of the credibility of child's testimony.

The main aim of the thesis is to refer to all necessary steps to properly interrogation carried. Because only perfectly kept interrogation without mistakes can be used as evidence adduced at the trial in the proceedings.

Klíčová slova (key words):

Výslech (The Interrogation)

Dítě (Child)

Specifika vývoje psychiky dětí (Specificity of evolution of children's psyche)